ÑAPA
Weekendbijlage
van dagblad Amigoe
zaterdag 15 oktober 2016

Archiefschool in oprichting

40 kilometer overheidsarchief wegwerken

Pagina 12 & 13

Inhoud

Voorpagina 1

Inhoud 2

Uitgelicht 3

Op de stoel van... 4 & 5

Literatuur 6 & 7

Helende werking architectuur 8 & 9

Marketing 10

Eten & drinken 11

Archiefschool in oprichting 12 & 13

Recht 14

Puzzels 15

Bestemming Curaçao 16

Foto van de week.

Leguanen blijven fascinerende beesten. Zo lijkt deze leguaan op een foto van Kim van der Meer bijna net zo versteend als het muurtje waarop hij zit.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com.

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

CORRECTIE Ari Manse

VORMGEVING Wendela Ataliede
Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Ken Wong

Aan deze Ñapa werkten mee:

Monique Casimiri, May Voges
Brede Kristensen, Mineke de Vries
Judice Ledeboer, Miriam de Windt
Kim van der Meer, Ken Wong
Nicole Pieternella, Jan de Ruijter
William ten Veen

Thuis.

Remigreren (6)

Monique Casimiri

Het leuke van remigreren is dat je op vele plekken oude en nieuwe bekenden tegenkomt. Mensen nog van heel vroeger, maar ook recent gemaakte vrienden die hier ook wonen.

In de supermarkten is het één grote ban topa. Duurde het doen van de boodschappen vroeger een uurtje, nu ben ik minstens twee uur kwijt. Mijn producten heb ik zo gevonden, maar in elke rij waar ik doorheen loop ontmoet ik minstens één bekende. Meestal herken ik ze zelf ook, hoewel ik niet iedereen meer bij naam ken, maar soms is het mij ontschoten en moet ik helaas vragen met wie ik het genoegen heb. Gelukkig wordt het mij niet kwalijk genomen, maar als ik ze weer tegenkom kan ik het natuurlijk niet maken om de namen wederom niet te kennen, laat staan gezichten niet meer te herkennen. Ik maak mentale aantekeningen, maar neig er ook naar om aantekeningen op papier te maken. Dan kan ik er af en toe even naar kijken. Vrouw, vroeger op school, nu werkzaam bij huppeldepup, getrouwd met meneer X, heeft twee kinderen. Of meneer X, ken ik nog van het uitgaan, had toen een relatie met mevrouw Y, maar is nu gescheiden. Dat helpt me wel. Mijn man kan me er niet bij helpen. Voor hem is iedereen nieuw. Hij haakt al gauw af tijdens gesprekken als we het hebben over die ene, je weet wel, die zus van de buurman, die vroeger op Mahaai woonde, ja, met die grote honden in de tuin, en waar toen die boom om was gevallen. Hij volgt het niet en ik snap het wel.

Ik probeer in gesprekken zo min mogelijk te vervallen in het verleden, maar soms is het zo fijn, maar vooral ook zo makkelijk. Voordat ik mijn man heb uitgelegd wie iemand is zijn we een dag verder. Familieverbanden zijn sowieso ondoorgrondelijk hier op het eiland. Op de een of andere manier is iedereen wel met elkaar verbonden met een verre achterneef of achternicht. Mijn man heeft de moed allang opgegeven, hij vraagt niet meer wie wie is, maar zoonlief vraagt iedere keer wie die mevrouw of meneer is met wie ik in gesprek ben. Meestal antwoord ik 'met een vriend of vriendin van vroeger' en dat is voor hem voldoende. En dat zou het voor mij ook moeten zijn. Maar die ene keer dat ik het dan even niet weet, laat het mij niet los. Ik pieker me suf en probeer in het achterste van mijn brein te bedenken met wie ik dus het genoegen had. En dan zijn al die verbanden heel handig. Ik bel een vriendin of mijn zus en samen pluizen we het raadsel net zolang uit tot we weten over wie ik het heb. Facebook is daarbij een handige hulp. Even checken thuis naar de naam en voilà. Want het is alleen de naam, alle ins en outs weet ik wel te vertellen. Net zo als men dat ook van mij weet, je weet wel, die mevrouw die voor de krant schrijft, met die zoon en man en die kat met drie poten, haar naam weet ik niet meer, maar volgens mij zit ze ook op Facebook, even googelen. Woonde ze nou hier of toch niet?

Uitgelicht.

Walk for the Cure

De door CIBC FirstCaribbean georganiseerde Walk for the Cure werd door tal van bedrijven, waaronder de Amigoe, gesponsord. De opbrengst wordt eind van de maand overhandigd aan het Prinses Wilhelmina Fonds. Dan wordt ook het bedrag bekendgemaakt.

Foto's: **John Jairo Herrera**

fp
fundashon prevenshon
Klipstraat 11, Otrobanda | Curaçao
Tel. 462.3380 | Fax 465.3390
info@fundashonprevenshon.com

Uni ku e team ros, plania bo mamografia awe!

Join the Pink Team, Schedule your mammogram today!

Op de stoel van... Adnan Reyeha

'De islam wordt nu

'Op de stoel van…' is een serie persoonlijke interviews waarin Nicole Pieternella op zoek gaat naar de mens achter bekende persoonlijkheden binnen diverse gelederen van onze samenleving. Wat hebben zij bereikt en vooral: wie zijn deze mensen op verschillende sleutelposities? Deze week Adnan Reyeha.

Tekst: **Nicole Pieternella** Foto's: **Ken Wong**

"Alsof ik eerst sliep en toen wakker werd", zo omschrijft de leider van onze 1000 man tellende moslimgemeente, imam Adnan Rayeha (41), zijn komst op Curaçao in 2002. "In Syrië waar ik geboren ben en in het overgrote deel van het Midden-Oosten heerst geen vrijheid. Je wordt geboren, je eet, je drinkt, je gaat naar school en je bidt. Wij zijn daar robots die alles moeten zien en doen zoals het door de overheid voorgeschreven wordt, anders belanden we in de gevangenis. Hier op Curaçao voel ik mij vrij om de essentie van de islam en de Koran uit te leggen zoals het bedoeld is. De islam is niet het geloof dat nu wereldwijd misbruikt wordt door groepen die uit zijn op macht en geld."

We zitten op een zaterdagmiddag in een simpel maar comfortabel ingerichte ruimte naast de moskee als imam Adnan Rayeha vertelt over zijn jeugd in Syrië, het islamitische geloof in het Midden-Oosten en de rest van de wereld en hoe hij zijn rol als imam invult.

"Als jongen van vijftien wist ik het al. Ik zou naar het buitenland gaan om de tradities van de islam en de Koran te verspreiden. Ik zie mezelf nog zitten toen ik dat voor het eerst hardop zei terwijl ik met een groep vrienden zat te fantaseren over onze toekomst. Ik sprak toen alleen Arabisch, dus ik wist dat ik na mijn studie als imam naar de universiteit moest om Engels te leren."

De imam haalt herinneringen uit die tijd op en vertelt hoe hij als twintigjarige op de universiteit zit, maar zijn wereld ervaart als donker, zonder hoop en licht aan het einde van de tunnel. "Zonder democratie, persvrijheid en vooruitgang op bijvoorbeeld onderzoeksgebied voelen met name jongeren een groot gebrek aan toekomstperspectief. Ik wilde heel graag de wijde wereld in."

11 september

Zijn kans presenteert zich als enkele dorpelingen van Kanaker – een dorpje in de buurt van Damascus waar hij ondertussen enkele jaren imam is – voor zaken naar Curaçao verhuizen. Als zij tijdens een vakantie in Syrië imam Rayeha benaderen met de vraag of hij Engels spreekt en op Curaçao als imam zou willen werken, hoeft hij niet lang na te denken. Maar voor hij de kans krijgt om op het vliegtuig te stappen, vinden de aanslagen van 11 september in de Verenigde Staten plaats en wordt zijn aanstelling, door alle gevolgen wereldwijd, een jaar uitgesteld.

"Voor de slachtoffers en hun nabestaanden, maar ook voor iedere moslim in de wereld was 11 september 2001 een ramp. Degenen die in de naam van de islam en de Koran de aanslagen gepleegd hebben, hebben de islam misbruikt omdat zij macht willen binnen de islamitische wereld. In de islam is het absoluut verboden om burgers te doden."

Radicale groepen

"Ik ben mij altijd blijven afvragen hoe zo'n kleine groep radicalen heeft kunnen samenzweren en een aanval van die grootte heeft kunnen plegen; zonder dat de Amerikaanse autoriteiten dat doorhadden. Iedereen weet ondertussen dat Amerika in die tijd zocht naar een reden om Afghanistan binnen te vallen om daar de macht van Osama Bin Laden en al-Qaeda te breken. Een radicale organisatie die de VS zelf tijdens de Koude Oorlog groot hebben laten worden door deze te steunen tijdens de oorlog tussen Afghanistan en de toenmalige Sovjet-Unie. Ik laat de mogelijkheid open dat Amerika wel wist dat al-Qaeda een aanslag in voorbereiding had, maar dat ze het enorm onderschat hebben. Ik denk dat zij hadden gedacht dat als een aanslag als deze zich zou voordoen, ze die tijdig tegen zouden kunnen houden en direct ook een hele goede reden zouden hebben om Afghanistan binnen te vallen en met al-Qaeda af te rekenen. Ook rond de inval van Amerika en zijn bondgenoten in Irak, is ondertussen duidelijk dat de reden voor de inval – de aanwezigheid van chemische wapens – niet gegrond was en dat daar andere redenen aan ten grondslag lagen. Namelijk olie en macht. Maar in het machtsvacuüm na die oorlog is wel de radicale groep Isis ontstaan die in dat gebied non Islamitische Staat heeft opgericht."

Gebukt onder dictatuur

Terwijl de imam rustig verder praat, legt hij uit hoe volgens hem de radicale groepen in de islamitische wereld steeds geboren worden uit wereldmacht-issues en hoe de islamitische oorlog – geleid door die radicale groepen – mogelijk wordt gemaakt door de dictators in deze landen. "De dictators in onze landen houden de mensen dom. Er is geen goede scholing, geen ruimte voor kennis en de mensen worden dermate onderdrukt dat ze geen toekomst zien en niets meer te verliezen hebben. Als dan een radicale groep de mensen oproept om te vechten tegen de dictators omwille van de democratie, dan luisteren deze mensen. Ze sluiten zich aan bij groepen als al-Qaeda en Isis omdat ze denken dat ze zo hun land bevrijden van dictators, onvrijheid en gebrek aan democratie. Ze zien niet op tijd dat de radicale groepen geen antwoord op hun pijn zullen geven. Zolang onze jongeren in het Midden-Oosten en in andere islamitische landen gebukt gaan onder dictatuur, staan ze open voor radicale groepen. De wereld weet dit. Maar ondertussen durft niemand meer echt tegen de dictators op te treden, omdat ze bang zijn dat als de dictators vertrekken radicale groepen overnemen. Alleen echte verkiezingen en ware democratie kunnen een einde maken aan radicale groepen zoals Isis."

wereldwijd misbruikt'

Geen essentie
Op de vraag wat moslimjongeren uit Europa en andere westerse landen die niet onder dictatuur leven, bezielt om uit naam van de radicale groep Isis aanslagen te plegen, is zijn antwoord beslist. "Deze jongeren zoeken aan de andere kant van de wereld naar de zin van het leven en vinden het daar ook niet voldoende. De islam richt zich op een bepaalde manier op het hiernamaals; dat je dan alles krijgt wat je nodig hebt als je goed geleefd hebt. Radicale imams en groepen spelen hier slim op in en de jongeren laten zich brainwashen en verleiden tot vreselijke daden, denkend dat hun leven daardoor meer zin zal hebben gehad. Maar het heeft allemaal niets met de ware essentie van de islam te maken."

Dit gaat over
Ondertussen is het bijna tijd voor de imam om een van de vijf gebeden te leiden die dagelijks in en vanuit zijn moskee plaatsvinden. Hij steekt zichzelf en zijn geloof eerst een hart onder de riem. "De islam heeft door de eeuwen heen zo veel doorgemaakt. Wat er nu allemaal voor verschrikkingen in naam van de islam gebeuren, gaan ook over. Als wij hieruit komen, zal ons geloof sterker staan. En zal het duidelijk zijn dat de islam zelf onschuldig is en dat het een godsdienst is die liefde en vrede voorstaat. Isis telt nu 25.000 leden, maar is nog een relatief kleine groep. In die gebieden wonen 25 miljoen moslims. En er wonen in totaal 2 miljard moslims in de wereld."

Om definitief de problemen rond de islam op te ruimen, stelt de imam zich voor dat alle imams in de wereld zich organiseren in een soort islamitische liga. "Nu hebben de imams over de hele wereld allemaal uiteenlopende zienswijzen en mentaliteiten. We moeten zorgen dat wij de mensen leiden op een juiste manier; zoals de Koran echt voorschrijft. De mensen luisteren naar ons. Als wij de Koran goed uitleggen, zullen zij luisteren."

Tijd om te bidden
En dan is het tijd om te bidden. Ik mag het gebed volgen achter een afgeschermd gedeelte waar vrouwen bidden als zij meekomen naar de moskee. Een groepje mannen vormt zich achter de imam en er volgt een melodieus gebed van een paar minuten. Als wij een tijd later weer verdergaan met het interview voegt zijn zevenjarige dochter Elaf zich bij ons. Zij heeft samen met haar vierjarige zusje al een aantal maal haar hoofd om de deur gestoken van de ruimte die aan hun woning grenst. Maar nu is het duidelijk dat zij vindt dat het interview lang genoeg heeft geduurd. Ze gaat naast haar vader zitten en vertelt in vloeiend Papiaments dat zij net samen met haar moeder gebeden heeft en wil ook kwijt waar zij op school zit.

Imam Rayeha vertelt dat hij sinds 2007 getrouwd is en ondertussen twee dochters heeft. Elaf is als baby nog in Syrië is geweest, maar ondertussen zijn ze sinds het uitbreken van de burgeroorlog al zes jaar niet meer bij zijn familie in Syrië is geweest en de familie ook niet bij hun. "In ons geloof draait alles om familie. Zorgen voor je ouders, gaat boven alles. Dit is heel zwaar voor ons. Toen mijn vader drie jaar geleden overleed, kon ik door de oorlog niet naar de begrafenis. En ik krijg mijn moeder niet hier op bezoek, omdat niemand uit Syrië nog een visum krijgt om – behalve in Turkije – nog andere landen binnen te komen. Iedereen heeft het heel zwaar in Syrië. Er is niet genoeg te eten en op veel plekken is geen stromend water of elektriciteit. De mensen leven daar als in de middeleeuwen. Maar ik hou van Syrië. Het is een prachtig land. Als je ergens geboren bent, gaat je hart sneller kloppen als je de naam van je land hoort. In Syrië ligt mijn jeugd, mijn school, mijn geschiedenis... Daar leeft een deel van mijn familie en daar heb ik ook vrienden."

Tweede thuis
Imam Adnan Rayeha is iedere dag dankbaar dat hij de kans heeft gekregen om zijn jongensdroom in vervulling te laten gaan. Curaçao ziet hij als zijn tweede thuis en hij houdt van het eiland en de mensen. "Ik voel mij hier vrij als religieus leider. Hier kan ik zeggen wat ik echt geloof en de gemeenschap en de kinderen in de Koranschool wil meegeven. Ik ben blij dat ik hier en niet in Europa terechtgekomen ben. Hier word ik als imam gezien als vast onderdeel van de gemeenschap. Op bijeenkomsten tijdens nationale feestdagen word ik samen met leiders van de andere religies op het eiland uitgenodigd. We vormen hier samen een kleurrijk meesterwerk vol leven en liefde. Dat zie ik niet in veel andere landen ter wereld terug."

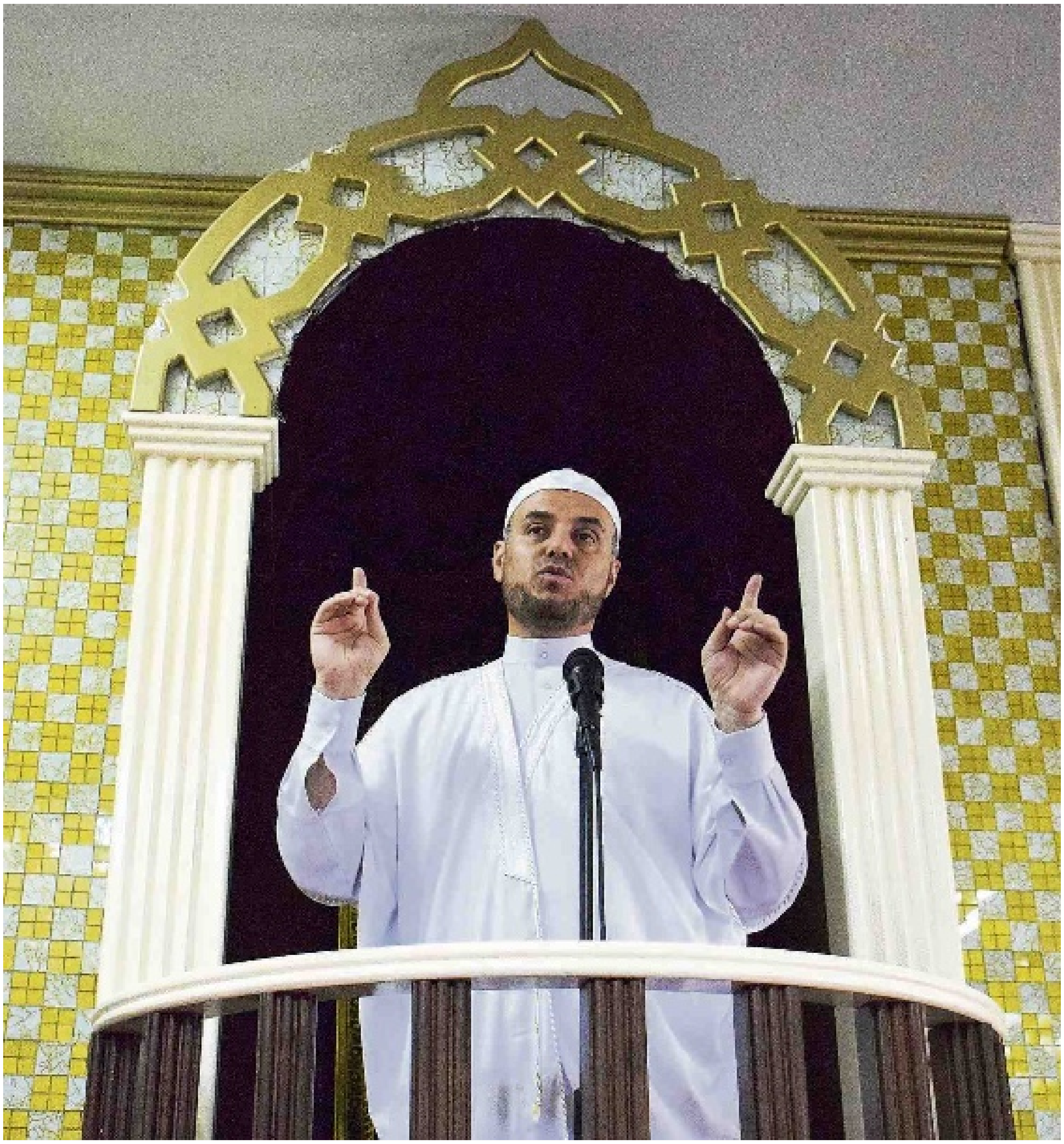

Ode aan het papier

E-readers waarop talloze boeken gedownload en gelezen kunnen worden, zijn sinds begin deze eeuw algemeen goed, maar 'echte' boeken zijn er vooralsnog niet door verdrongen. Net als de krant overigens. Geef recensent Brede Kristensen maar een echt boek, met bladzijden die je kunt omslaan en een kaft die sfeer schept. En niet te vergeten: de boekwinkel waar de boeken over uiteenlopende onderwerpen gebroederlijk zij aan zij staan en een pluimage aan nieuwsgierige mensen zich verzamelt. Een ode aan het papier als 'lichaam'.

Tekst: **Brede Kristensen**

Deze week stond ik in een Amsterdamse boekwinkel bij de kassa af te rekenen. Achter mij een student met een boek van Ben Okri. Het was een zonnig en rustig moment en zo raakten we aan de praat.
Van Okri en de Afrikaanse literatuur kwam het gesprek op de boekwinkel en hoe je op het idee komt bepaalde boeken te kopen. De man achter de kassa mengde zich in ons gesprek. Al snel waren we het erover eens: de boekwinkel is een paradijsje van serendipiteit. Je zoekt iets en het is er niet, maar al zoekende valt je oog op iets anders. Je pakt het op, leest de tekst op de achterkant, leest de eerste zinnen, leest de laatste zinnen. Het boek verrast. Je ontmoet een onbekende die er lovende woorden over spreekt. Dus koop je het.
Een tijdje later sta je in diezelfde winkel, met een ander boek van Okri in de hand. Je komt in gesprek met een andere onbekende die wat aan het snuffelen is en nieuwsgierig vraagt naar de schrijver Okri en zijn boeken. "Een bijzondere auteur", zeg je. Zo werken boekwinkels. Plaats van ontmoeting van mensen en boeken. Let wel, boeken zijn geen materiële dingetjes. Ze belichamen de leef- en denkwerelden van medemensen, die de lezer raken, beïnvloeden of zelfs helemaal op zijn kop zetten.
Ik reken af en wens mijn incidentele gesprekspartners een prettige dag, eraan toevoegend: "Stel je voor, een wereld zonder boekwinkel..." Waarop de student zegt: "Dat is geen wereld."
Lopend langs de Amsterdamse grachten denk ik nog wat na over boeken die een leefwereld belichamen. Hoe zit dat met e-readers? Gek, ik ken alleen maar oudere e-reader-gebruikers. De jonge mensen die ik ken, lezen liever een boek in hardcover. Die observatie zal wel op toeval berusten. Persoonlijk wil ik geen e-reader. Waarom eigenlijk niet? Dat gereis met zware tassen vol boeken is een gedoe. Zo'n e-readertje weegt niets en bevat alles wat je lezen wilt. Toch? Dan overweeg ik dat een boek meer is dan informatie, meer is dan een ding. Een lichaam eigenlijk. Toepasselijk woord: 'lichaam'. Oorspronkelijke betekenis: een omhuld 'ding'. Eigenlijk: 'omhuld lijk'. De omhulling maakt dat het ding of het lijk zich kan tonen, tevoorschijn kan komen. Zonder omhulling is een ding maar een ding.
De filosoof Kant meende dat het 'ding op zichzelf' (Ding an sich) onkenbaar is. Jammer dat de Duitse taal het woord 'lichaam' niet kent. Want Kant had dat wel een opmerkelijke verduidelijking gevonden. Zonder omhulsel is iets niets. Mét omhulsel gaat het zich tonen en komt het tot leven. Een boek is dus een 'lichaam'. Ik neem het ter hand, blader erin, voel het papier, ruik de inkt waarmee de letters gedrukt zijn, kijk naar de kleuren van de kaft en het lettertype waarmee bijvoorbeeld de naam 'Okri' en de titel 'Toverzangen' gedrukt staan.

Gelijk komen herinneringen boven. Over die passage waarin de hoofdpersoon zich ineens een beeld kon vormen van de droom van zijn vader... en zijn blijdschap daarover. Voor mijn gevoel ergens op de helft van het boek. Ik herinner me wáár ik het las. Zittend op het strand van Daaibooi, lang geleden. De plek op het strand en de plek in het boek met deze bijzondere passage, vergeet ik niet meer. Ze vallen samen. Het geheugen zoekt steuntjes, zoals een achtergrond: Daaibooi, de ondergaande zon, de vertrekkende strandgangers, het geluid van golven en rollende koraalsteentjes. Kleine zandkrabbetjes zijn druk in de weer hun holletjes te herstellen. De bewegende omgeving die mij omhult terwijl ik lees, vormt de achtergrond: het op dat moment en die plaats aanwezige 'lichaam' van het universum, waarmee mijn lichaam contact houdt, lezend in het boek van Okri, over zijn dromende vader. Deze ontmoeting met Okri's denkwereld speelde zich af op het Daaibooi-strand.

Niet voor niets beschikken we over vijf zintuigen. Het zijn de zintuigen die een uitwisseling met de omgeving mogelijk maken, die leven mogelijk maken. Met ons zintuiglijke lichaam strekken we ons uit naar onze omgeving. Hoe zit dat in ons informatietijdperk, met zijn gedigitaliseerde informatievoorziening? Bestaat er zoiets als onverpakte informatie? Nietomhulde informatie? Zomaar losse info? Als 'Ding an sich', onkenbaar. De informatie die wij onder ogen of ter ore krijgen, is altijd verpakt, in een of ander verhaal. En doorgegeven door een persoon of middels een boek, of een e-reader, of een Facebook-pagina. Allemaal 'lichamen'. Menselijke lichamen (personen), boeklichamen en digitale lichamen. De laatste zijn echter zo algemeen dat ze bijkans nietszeggend zijn.
Nu trek ik een lijn. Aan het ene uiteinde mijn eerste ontmoeting met Ben Okri persoonlijk. Ooit, lang geleden, ook aan de kassa van een Amsterdamse boekwinkel. Bij toeval. Hij was in Amsterdam voor een boekpresentatie. Een spontaan gesprek ontstond. Ik vroeg hem hoe hij schrijver was geworden. Omdat hij opgroeide met verhalen, verteld door familieleden. Iedere avond een verhaal. Zo begon hij zelf verhalen te bedenken. Een korte, maar levende ontmoeting. Onvergetelijk.
Ik volg de lijn verder. Halverwege plaats ik Okri's boek als hardcover, dat ik las op Daaibooi. Ook een ontmoeting, maar met minder dimensies, minder mogelijkheden tot uitwisseling. Het boek staat nog in mijn kast. De herinnering eraan leeft voort in mijn geheugen, alhoewel minder levendig dan de ontmoeting met de auteur zelf, in die Amsterdamse boekwinkel. De lijn volgend naar het andere uiteinde, plaats ik Okri's tekst op een digitale e-reader.
Weinig of nietszeggend omhulsel, dat bovendien duizenden andere boeken omhult. Gemakkelijk toegankelijk. Dat wel. Je hoeft niet eens van de ene kant van de boekenkast naar de andere te lopen om het te pakken. Zittend op een stoel tovert de zoekfunctie iedere gewenste tekst in een oogwenk op het scherm tevoorschijn. Maar de herinnering aan de inhoud blijf vaag. Te weinig geheugensteuntjes. Denkend aan e-readers, denk ik aan miljoenen oplichtende identiek uitziende pagina's, verwarring zaaiend in mijn geheugen.
Ik heb veel teksten op mijn laptop gelezen. Als ik moeite doe om me tijdens het lezen bewust te zijn van de omgeving waarin ik me bevind, lukt het me beter de tekst te onthouden. Door een stuk tekst aan de omgeving te koppelen, krijgt mijn geheugen het broodnodige steuntje. Zo niet, dan vliegt de tekst als 'informatie' het ene oor in en het andere uit. Alsof er een snelweg tussen de beide oren bestaat voor verwerking van digitale informatie.
De flinterdunne omhulsels van digitale informatie zijn krachteloos. Digitalisering is minimalisering, ontlichaming om precies te zijn. 'Less is less', in plaats van 'more' in dit geval.
Omhulsels zijn poorten van het geheugen. Gek eigenlijk. Het omhulsel van een ander lichaam opent een kamer in mijn geheugen. Ik kom een bekende op straat tegen en de kamer van de geschiedenis van onze ontmoetingen gaat open. Ik zie de kaft van 'Toverzangen' en meteen wordt de deur geopend van de kamer van mijn geheugen waarin Okri zich bevindt. Of ik zit op het strand van Daaibooi kijkend naar een zandkrab die zich terugtrekt in zijn zandholletje en ineens gaat er een deur in mijn geheugen open en herinner ik me een verhaal in 'Toverzangen' over een jongetje dat zich had verborgen en tevoorschijn komt.
Een bericht, een herinnering, een idee heeft een verhaal nodig, een context, een plot om tot leven te komen. Omhulling dus. Op zijn beurt moet het verhaal kunnen verschijnen. Door een vertellende persoon. De luisteraars zullen het verhaal voor altijd herinneren zoals door hem of haar verteld, toen en daar. Ik zie het voor me. Het jongetje Ben Okri, luisterend naar zijn verhalen vertellende oma. Nadeel is natuurlijk dat maar zo weinigen het horen.
Dat is anders wanneer het verhaal in boekvorm verschijnt. Zo kunnen velen het lezen. Een boek fungeert als omhulsel. Het boek met tekst is als een lichaam. Het opent zich voor mij, zoals voor vele andere mensen. Ergens. In een omgeving. Lezend in het boek doet het verhaal ook iets met mij. Ik word aan het denken gezet. Of het verhaal begint te zingen en voert me mee naar een wereld die ik niet kende. Zoals Okri's 'Toverzangen'.
Verhalen kunnen ook op internet worden geplaatst. Zo zijn ze gelijk voor miljarden mensen toegankelijk. Het omhulsel is zwak, flinterdun, geminimaliseerd. Slechts weinig dringt tot het geheugen door. Er wordt niet eens een kamer ingericht. Het verhaal komt moeilijk tot zijn recht.

Een goede tussenweg is dus het boek als hardcover. Boeken bevinden zich in een omgeving en tonen zich wanneer ik die omgeving betreed. Een bibliotheek of een boekwinkel. Ik loop langs tafels en kasten, pak een boek op, lees de tekst op de achterkant, lees de eerste zinnen, lees de laatste zinnen en raak geïnteresseerd. De tonende werking van boeken is groot. Een onbekende wereld wordt tevoorschijn getoverd en leeft sterk voort in mijn herinnering. Dan de boekwinkel zelf.
Ook een soort lichaam, omhulsel van vele boeken, vele denkwerelden waarin ik kan ronddwalen. Toegang tot eindeloze ruimten. Af en toe raak ik met iemand in gesprek. Altijd gaat er weer een nieuw stukje wereld voor me open. Onze bekrompenheid neemt af. Ik wil er niet aan denken, een wereld zonder boekwinkel. Eigenlijk kunnen we niet zonder.

Deuren openen naar een nieuwe wereld

"Als je een roman leest moet dit deuren openen naar een nieuwe wereld waarin je kennis neemt van een andere cultuur", schrijft Quito Nicolaas in een van zijn columns, waarvan een mooie verzameling zojuist is uitgegeven. Titel: 'Met open ogen, columns over cultuur, literatuur en politiek'. Het is een bonte verzameling van een 42-tal onderhoudend geschreven columns, waarin Nicolaas het liefst tussen neus en lippen door telkens iets belangrijks opmerkt of beweert.

Tekst: **Brede Kristensen**

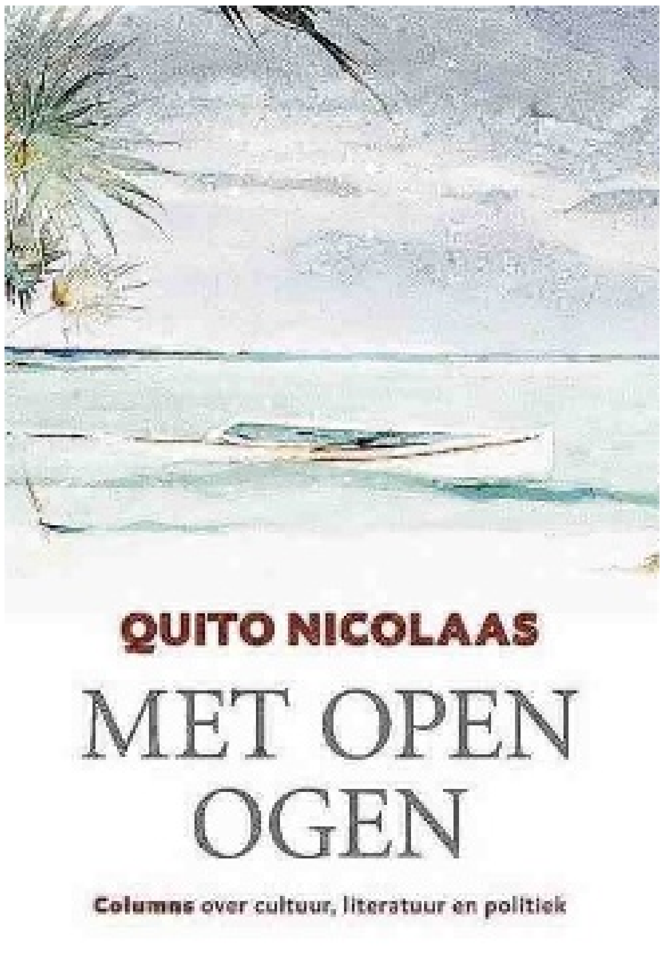

Een enkele keer laat hij het bij rondkijken en mijmeren, zoals zijn verslag van een reis naar Venetië. Eigenlijk heel knap dat je enkele pagina's kunt volschrijven met indrukken waar verder niets mee gedaan wordt, terwijl de aandacht van de lezer desalniettemin gespannen blijft. Dit is een zeldzame gave.

Zonder onsamenhangend te worden, neemt hij de lezer mee naar de talloze eilandjes waarop de stad gebouwd is, de bruggen, de boten, de herinnering aan beroemdheden die er woonden, zoals Paganini en Vivaldi, naar de sfeer op het San Marcoplein, met de hangende buiken van dikke Amerikaanse toeristen en het eindeloze gefotografeer, waarna de lezer ineens weer in de glorieuze geschiedenis van de oude stad mag duiken om zich een voorstelling te maken van de rijkdom van vroeger, de paleizen, de kunstschatten, om zich ten slotte in een hotelreceptie te bevinden met een Germaine Greer-achtige receptioniste, en daarna in een enorme boekhandel waarin je kunt verdwalen.
De meeste columns bevatten verrassende beweringen en constateringen die op verrassende wijze worden gedaan. Zo schrijft hij heerlijk meanderend over de te vroeg overleden Arubaanse modeontwerper Percy Irausquin, tegen de achtergrond van de Arubaanse dagelijkse werkelijkheid met bescheiden naaisters die toch vooral voor carnaval heel creatief konden zijn. Over Percy merkt hij op dat hij 'in zijn ziel een doodeenvoudige jongeman was' met slechts één doel: met zijn kleurrijke collectie de wereld veroveren. Maar, vergeet niet wat hij ook zei: "Aruba, nunca mi lo lubida bo." Dit soort subtiele contrasten maken de bundel zo interessant.
Een enkele keer zal de lezer zijn wenkbrauwen fronsen, zoals in het verhaal van zijn korte ontmoeting met de Caribische Nobelprijswinnaar Derek Walcott. Een notoire brompot die een vraag van Nicolaas over waarom Caribische auteurs die zich in westerse metropolen vestigden bekend zijn geworden, meer dan de achterblijvers op de eilanden, beantwoordde met een mompelend: "You should work hard." Walcott had duidelijk geen zin in de workshop toentertijd in Nederland en Nicolaas heeft hem niet kunnen verleiden tot een beter humeur. Want als dat humeur verbetert, dan maak je wat mee!
De lezer zal ook columns vinden met een dringende boodschap. Zoals de column over het literaire peil op Aruba dat te wensen overlaat en waar nodig iets aan gedaan moet worden. Of die over 'Palmbladeren' waarin hij schande spreekt van het gebrek aan belangstelling voor Caribische literatuur in Nederland. Vroeger was dat anders. Waarom zijn de tijden zo veranderd, vraagt hij zich af. Waarom worden in Engeland Caribische auteurs als Zadie Smith en Caryl Phyllips wel voor vol aangezien?

Hij besluit met de mededeling dat hij de hoop blijft koesteren dat die erkenning er straks weer komt. Deze kleine uitgave met levendige columns mag dan geen nieuwe roman van Nicolaas zijn, maar opent wel de blik naar nieuwe werelden en zal zeker bijdragen tot stijgende erkenning van Caribische literatuur.

Letra

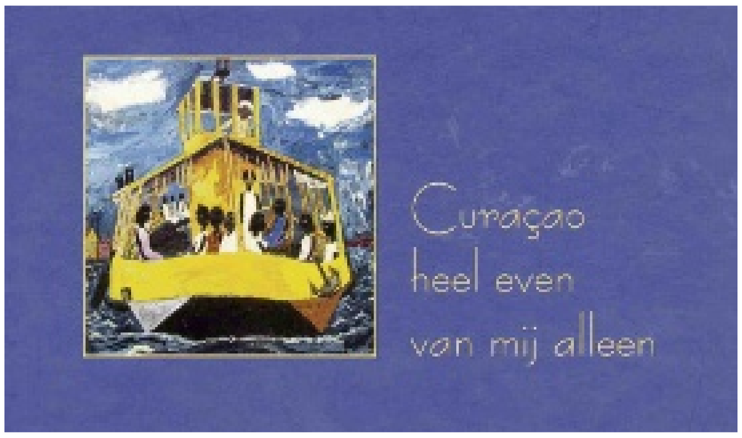

Louis Hilgers
Louis Hilgers heeft de 21 'Vroege Percepties' die eerder verschenen in de Ñapa in een klein boekje gebundeld. Hilgers is getrouwd met een Curaçaose, gaf vroeger les op het eiland en woont nu in Nederland.
Hij maakte de korte impressies voorzien van snapshots die hij met zijn telefoon maakte tijdens een vakantie op Curaçao waar hij elke ochtend heel vroeg op pad ging. Vast punt is de té di yerba die Hilgers bij een vaste verkoopster haalt. Het is een pretentieloos en vrolijk boekje geworden met op de voorkant een mooi schilderij van Charles Eyck.

Ruud Paesie
Maritiem historicus Ruud Paesie heeft het boek 'Slavenopstand op de Neptunus; Kroniek van een wanhoopsdaad' geschreven dat is uitgegeven door Walburg Pers.

In oktober 1785 brak op de Neptunus een slavenopstand uit, kort voordat het in Amsterdam uitgeruste schip de oversteek van Afrika naar Amerika zou maken. De muitende slaven slaagden er zelfs in de macht op het schip over te nemen. In de daaropvolgende uren ontbrandde een hevig vuurgevecht rondom het schip, waarbij de Nederlanders steun kregen van vele tientallen bewapende Afrikanen en Engelsen die met allerlei vaartuigen toegeschoten waren. Een enorme explosie in de kruitkamer maakte een einde aan de gevechten en de Neptunus spatte uiteen. Alle opstandige slaven en tientallen Afrikanen en Europeanen kwamen daarbij om. In totaal verloren zo'n 400 mensen het leven.

Was de explosie het gevolg van een verdwaalde kogel in de kruitkamer, zoals sommige historici menen, of hebben de voor hun vrijheid strijdende slaven in een ultieme wanhoopsdaad het schip zelf opgeblazen?
Op basis van diepgaand bronnenonderzoek, in binnen- en buitenlandse archieven, heeft de auteur deze rampzalige slavenreis nauwgezet gereconstrueerd. Hij geeft in 'Slavenopstand op de Neptunus' niet alleen antwoord op de bovengenoemde vraag, maar komt ook tot de opzienbarende conclusie dat de slavenopstand op de Neptunus de meest dramatische is geweest uit de meer dan drie eeuwen omvattende geschiedenis van de trans-Atlantische slavenhandel.

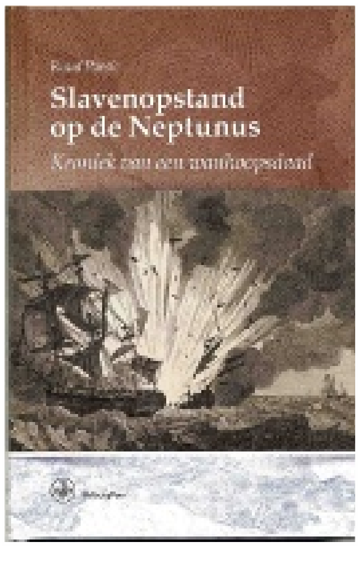

‘Voor mij gaat het om de impact die gebouwen op mensen hebben’

Een nieuw type architectuur op Aruba, waarbij zintuiglijke waarnemingen centraal staan, is wat Antoine Bowers nastreeft. Bowers – reeds afgestudeerd als bouwkundig ingenieur – bereidt zich momenteel voor op de afstudeerfase van de studie architectuur. “Voor mij gaat het om de impact die gebouwen op mensen hebben. Op de steeds drukker wordende eilanden zie ik architectuur als therapeutisch middel om mensen geestelijk en spiritueel te helpen om bij zichzelf te komen.” Hij richt zich daarbij vooral op de emotie en atmosfeer in een gebouw en realiseert dat met behulp van ruwe lokale materialen.

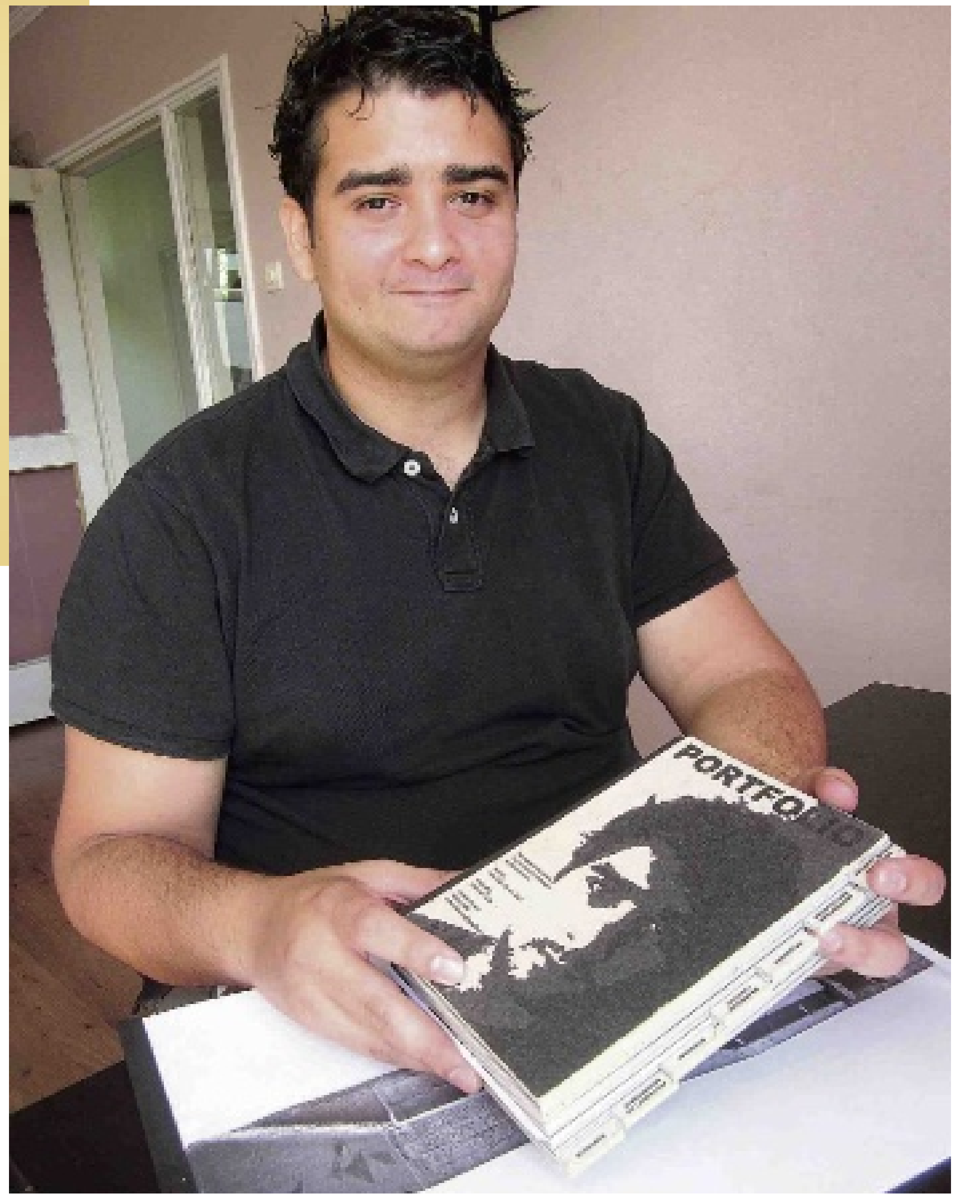

Tekst en foto’s: **Mineke de Vries**

Veel hedendaagse architectuur heeft geen ziel of karakter meer, aldus de Arubaanse Bowers. “Tegenwoordig zie je op Aruba veel moderne gebouwen verschijnen waar ik soms mijn vraagtekens bij heb. Het lijkt erop dat er inspiratie is opgedaan ergens in het buitenland en dat het dan met de principes van daar op Aruba wordt gerealiseerd. Ze zijn namelijk op geen enkele wijze in overeenstemming met de locatie en cultuur noch met de natuurlijke elementen. Al die raampartijen, al dat glas, dat is zo tegenstrijdig. Je krijgt onnodige energiekosten en je maakt bovendien geen gebruik van natuurlijke koelingstechnieken. Kijk naar onze oude kunukuhuisjes, onze oudste vorm van eilandarchitectuur. Het mengsel van klei, steen en stro zorgt er overdag voor dat de huisjes lekker fris zijn en ‘s avonds zijn ze enigszins verwarmd.” Als uitzondering noemt hij overigens het Hyatt, waar gebruik wordt gemaakt van natuurlijke stromen, in de lobby is het daar altijd fris. Zijn eigen denkwijze over hoe je zou moeten bouwen op zijn geboorte-eiland betekent voor Bowers niet alleen terug naar een aanpassing aan de omgeving, maar hij wil ook emotie oproepen in zijn projecten. “Ik ben ervan overtuigd dat je met architectuur de geestelijke gezondheid van mensen positief kunt beïnvloeden. En gebouwen als deze mis je op Aruba.”

Passie voor ontwerpen

Antoine Bowers stamt uit een horecafamilie op Aruba. “Als ik zeg dat het gaat om het restaurant Papiamento, weet het hele eiland wie ik ben”, zegt hij lachend. Naast Papiamento zijn er nog meer restaurants door zijn opa opgezet en door de familie gecontinueerd. “Ik heb er natuurlijk vroeger gewerkt, in de keuken en achter de bar, maar wist al snel dat ik niet verder wilde in het restaurantwezen!” Op school bleek Bowers erg goed te zijn in de technische vakken, waardoor een horecaopleiding niet voor de hand lag. “Ik wist nooit zo goed wat ik wilde maar omdat mijn beste vriend en mijn vriendin Masja altijd precies wisten wat ze voor ogen hadden, ben ik me daar ook maar eens goed in gaan verdiepen. Al snel kwamen de drie gebieden bouwkunde, architectuur en kunst bovendrijven. Ik vond meetkunde altijd leuk en ik realiseerde me dat ik vroeger al aan het perspectief tekenen was. En vanaf de peuterschool was ik erg enthousiast bezig met handvaardigheid. Mijn winnende kunstwerk voor de Dia di Bandera en de krokodil van eierdozen bleken nog maar het begin te zijn!” Hij groeide op in Noord. Na de scheiding van zijn ouders verhuisde zijn vader naar St. Maarten, waardoor Bowers hem pas op zijn 21e goed leerde kennen toen hij daar zelf heen ging. Na de havo op het Colegio Arubano ging hij in 2008 naar Nederland om in Enschede de hbo Bouwkunde te doen. “Enschede had toen de beste ratings en ik vond net vanuit Aruba die kant van Nederland beter dan bijvoorbeeld de Randstad, aangezien ik snel word afgeleid.” De opleiding viel wat tegen omdat het voor 90 procent ging om bouwfysica, uitvoering en constructie en hoewel hij daar eigenlijk niet voor ging, zag hij het als goede basis voor zijn latere architectuurstudie. Na de hbo twijfelde hij tussen de TU Delft en de Kunstacademie in Arnhem. Omdat hij bij die laatste al een minor had gedaan en zich er meer thuis voelde, werd het de kunstacademie ArtEZ, waar hij architectuur ging studeren. “Ik vind het mooi om dingen te ontwerpen en te maken met bestaande materialen. Ik zie dat gek genoeg ook in koken terug, ik ben me heel erg gaan toeleggen op koken toen ik in Nederland kwam. Daarin zie je het ontwerpen ook terug.” Het komende jaar gaat hij zijn afstudeerproject voorbereiden om in 2017 te starten met afstuderen.

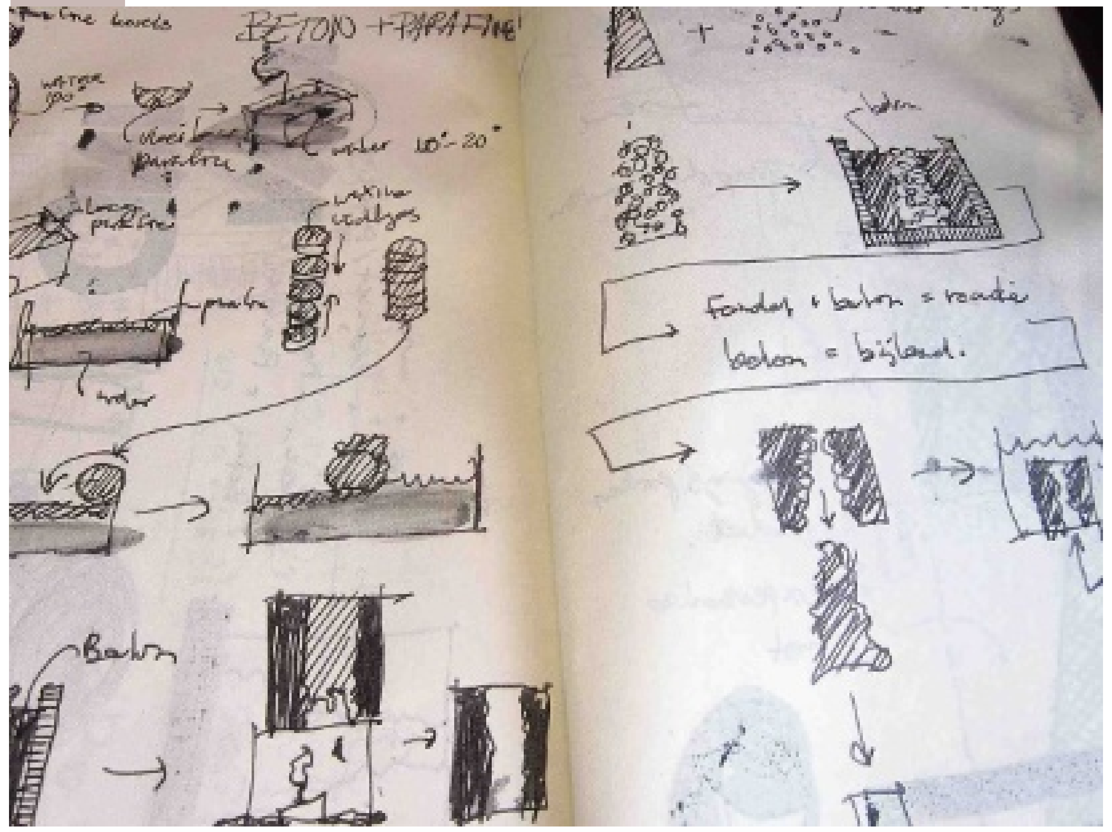

Rouwen in de zee

Tijdens een opdracht voor zijn studie architectuur ontwierp Bowers een kapel voor Aruba, de Blue Chapel. Het is een doordacht spiritueel concept, een gebouw aan en onder water dat dient als gedenkplaats voor hen die de verdrinkingsdood vonden. “Het was een vrije opdracht om een gebouw te maken waarbij daglicht een centrale rol speelde. Ik ging spelen met allemaal vormen van licht, veel licht, weinig licht en ik merkte al snel dat ook het element water voor mij als Arubaan van groot belang was. Ik heb een goede band met water, ik heb vroeger veel gezwommen.” Zo ontstond het idee om iets te maken waar licht met een beweging in voortkwam, licht in water dus. “Het water moest zich boven je bevinden, dat was het mooiste licht zoals ik het wilde vangen. Na vele ruwe schetsen kwam ik uit op een kapel, die zich onder water bevond. Een uitstekende manier om de zintuiglijke ervaring hier te ervaren, te voelen en beleven, want die emotie erin, dat is voor mij essentieel.” De kapel zou worden gebouwd in het puntige ruige kalksteen, een steen die hiervoor zo geschikt is omdat het door de erosie in verschillende stadia van vorm verandert, symbolisch voor de verschillende fasen van rouw. “Ik ging aan de slag om die na te bootsen en experimenteerde met beton en paraffine en beton en fondant tot ik de juiste textuur had gevonden om mijn model mee te maken.” Ook de locatie op Aruba werd exact aangegeven: op de doorgaande toeristische weg tussen de stranden van de grote hotels en Westpunt, een route waar veel mensen komen. Het idee is dat het een toegankelijke plek moet zijn, waar iedereen gemakkelijk kan komen. “Natuurlijk kan het ook ergens anders, op Curaçao bijvoorbeeld, als de essentiële ingrediënten maar aanwezig zijn: kalksteen en – vanwege de lichtinval – de blauwe Caribische Zee.”

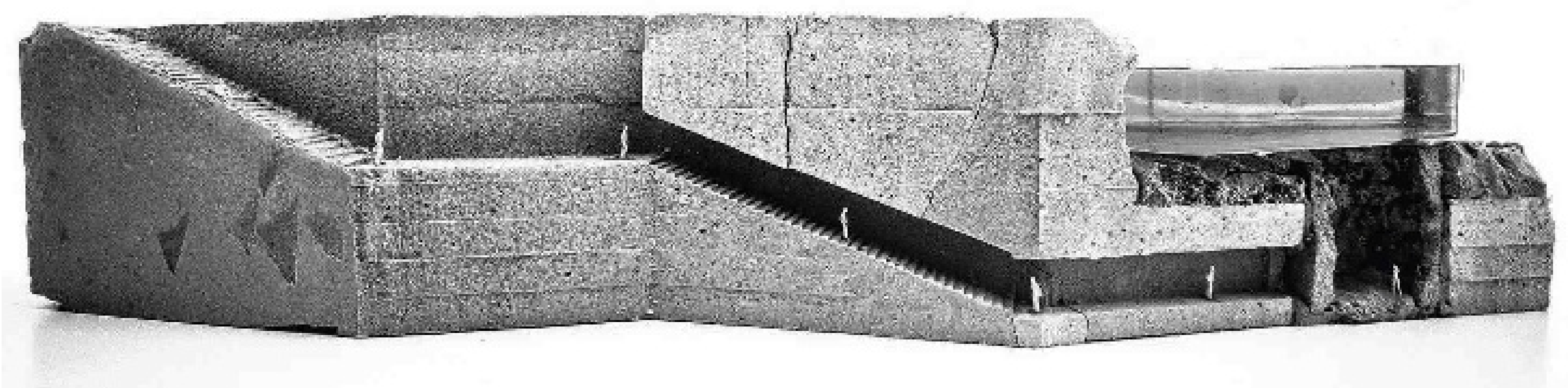

Het idee van een kapel kwam voort uit het gevoel om mensen een plek te geven om diegenen te herdenken die zijn verdronken in de Caribische zeeën. “Je hoort dat helaas vaak op een eiland. Zelf heb ik een vriend van de lagere school zo verloren en ook de vader van mijn vader is verdronken. Ik kan me goed inleven in mensen die iemand hebben verloren door verdrinking en kan me dan ook voorstellen dat je behoefte hebt aan een plek om te rouwen. Ik zie het tegelijkertijd als een soort opdracht omdat ik vind dat er op de eilanden zo respectloos met de doden wordt omgegaan. Overal verschijnen die filmpjes en foto’s, ik vind dat echt respectloos.”

Bewegend licht

Lopend door de Blue Chapel onderga je in de verschillende ruimtes die leiden naar de onderwater kapel de vijf stadia van rouwverwerking. Door trappen af te dalen kom je in steeds diepere ruimtes. Er zit een draaiing in de paden, zodat je al lopend niet kunt zien in welke ruimte je daarna terechtkomt. “Dit heeft tot doel dat je je focust op waar je bent en niet kijkt naar wat geweest is of wat komen gaat.” Zowel de heen- als de terugweg heeft een belangrijke functie, waarbij elke ruimte een ander proces van het rouwen weergeeft. Op de heenweg ga je steeds dieper, waardoor je ervaart dat je er doorheen moet. Na de zonsondergang die je in eerste instantie nog ziet, kom je in steeds diepere ruimtes. Hoe dieper je gaat hoe donkerder het wordt.

Terug doorloop je de stadia in de volgorde van de fases van rouwverwerking die uiteraard alle varianten kent: ontkenning, woede, strijd, depressie, acceptatie. De kapel zelf geeft je dezelfde blik als wat de overledene zag voor hij de dood vond: het water boven je is het laatste bewegende licht dat hij of zij zag. In de kapel wordt een kunstmatige koepel gebouwd waardoorheen het licht valt en waardoor je dus naar boven kunt kijken naar het water, het licht. De kapel zal op ongeveer 8 meter diepte liggen. “Het is bouwkundig gezien een enorm ingewikkeld project, de moeilijkheidsgraad is hoog, omdat je tegen allerlei onverwachte zaken zult aanlopen. Tijdens de bouw kan er veel verkeerd gaan en daarbij moet je je bewust zijn van het milieu, de natuur moet in elk geval beschermd worden. Er zal veel onderzoek gepleegd moeten worden voor het werkelijk uitgevoerd kan worden, een uitgebreid civiel-technisch verhaal dus.” Ondanks dat het project wellicht nooit uitgevoerd zal of kan worden en het daarmee een artificieel product blijft, kan het ontwerp volgens Bowers impact hebben op de architectuur van Aruba. “Er zijn zoveel ontwerpen gemaakt die nooit zijn uitgevoerd, maar die van enorm belang voor de architectuur zijn geweest. In ons vak kunnen niet-gerealiseerde projecten net zo interessant zijn als gerealiseerde projecten.”

Emocion

Het Blue Chapel-project vormt de basis voor zijn afstudeerproject, waarin hij hoopt helemaal los te gaan. De opzet ligt er al. Ook hier heeft hij gekozen voor een locatie op Aruba, ditmaal juist een geïsoleerde plaats, ver van Oranjestad en San Nicolas, maar wel weer vlak aan zee bij de waterfabriek. Vroeger zou hier goud gesmolten zijn en Bowers neemt de overblijfselen van deze goudsmelter op in het ontwerp. Juist door het hergebruik van de structuur van de goudmijn krijgt deze een nieuwe kans om te schitteren. Sociaal gezien krijgt het project de functie van een persoonlijke ervaring in het beleven van rust en ruimte, zoals je ook in een klooster kunt hebben. Hij noemde het ‘emocion’: emotie in Papiaments. Inspiratie deed hij onder andere op bij de Bruder Klaus Kapelle in Duitsland, een privaat gebouwde kapel, die dienst doet als stiltecentrum voor iedereen die de rust zoekt. Komend jaar zal hij hiervoor veel veldwerk gaan doen op Aruba. “Ik ga ruwe lokale materialen onderzoeken en beschikbare bouwmaterialen. Door die materialen op een andere manier te gaan gebruiken of te experimenteren met lokale materialen hoop ik nieuwe texturen en structuren te ontdekken die ik kan gebruiken.”

Graag zou Bowers in de toekomst een eigen bureau opstarten en hopelijk ook projecten op de Caribische eilanden doen. Momenteel werkt hij als ontwerper al mee met een aantal projecten op Aruba. “Ik pleit daarbij voor een eigen Arubaanse architectuur, die rekening houdt met de geografische locatie, met de natuur en die natuurlijk ook het culturele aspect niet vergeet. Daarbij sta ik voor een architectuur die gericht is op duurzaamheid. Dit laatste door gebruik te maken van natuurlijke bronnen, waarmee ik overigens niet bedoel ergens een zonnepaneeltje op te zetten.”

Naast zijn hier beschreven projecten, heeft Bowers vele boeken vol met schetsen, ontwerpen en maquettes, vrijwel alles in zwart-wit, de kleuren waarmee hij het liefst werkt. Vooral de laatste jaren legt hij zich toe op projecten met water. “Bij mijn ontwerpen komt alles bij elkaar aan zintuiglijke waarnemingen: emoties, angsten, maar vooral is er de rol van water in combinatie met architectuur.” Je kunt de emotie die hij wil oproepen vergelijken met de soort transcendente onderwater stilte als je aan het duiken bent, de focus door je ademhaling helemaal op jezelf gericht. Water dus als inspiratiebron voor rust, die je confronteert met dingen, die je helpt je zelfbewust te maken. In alles gaat het bij deze architect in wording om beleving en emotie. Achter al zijn ontwerpen zit naast veel techniek een hele wereld van gedachten en niet minder van emoties.

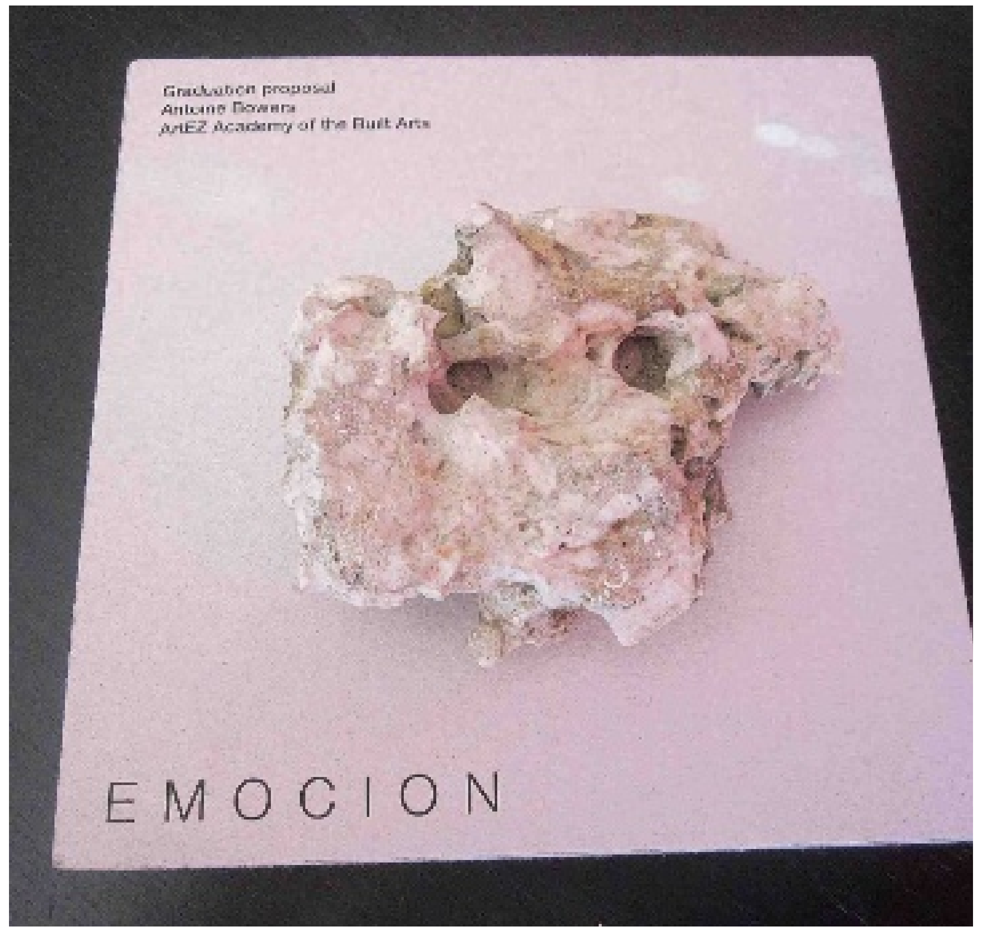

Over organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Full Circle

Full Circle is de titel van een nieuw boek over modern en effectief management voor nu en de toekomst dat in de Nederlandse en Engelse taal verschijnt. De lezers van de Ñapa, de wekelijkse bijlage van de Amigoe, hebben elke maand de primeur van een vervolgartikel uit het boek zoals dat naar de uitgever gaat voor de laatste aanpassingen in stijl en taalgebruik.

Tekst: **Jan de Ruijter**

Na het tijdperk 1.0 van de industriële revolutie waar alles draaide om het product en het digitale tijdperk 2.0 waar alles draaide om de klant, zijn we vanaf 2010 beland in het tijdperk 3.0, het tijdperk van participatie, inspraak, mutual fulfillment in het bedrijfsleven en multiple fulfillment in de samenleving waarin alles draait om ontplooiing, voltooiing en zelfrealisatie van eenieder.

Daar passen de oude managementmodellen van command en control en planning en control niet meer in. Het planning en control-tijdperk vierde hoogtij van 1890 tot 1940 gedurende de industriele revolutie en daar wordt naar verwezen als het scientific management van Frederick Taylor die in 1912 zijn 'Principles of Scientific Management' publiceerde dat gepaard ging met Frank Gilbreths 'Applied Time and Motion Studies' uit 1917; het ging hun om rationaliteit, logisch en rechtlijnig denken, wetenschappelijke methodes, consistentie en mechanisch uitvoeren. "Voor alles is één beste methode en die leggen we wetenschappelijk en mechanisch vast", was hun lijfspreuk! En die beste methode moet vervolgens door iedereen te allen tijde toegepast en uitgevoerd worden want daar worden mensen immers voor betaald.

Pas in 1925 begint het denkwerk van de Fransman Henri Fayol terrein te winnen en hij wordt later erkend als de grondlegger van managementmodellen en modern management. In zijn 'General and Industrial Management' beschrijft hij een volledig managementmodel dat is samengesteld uit bouwstenen. Bouwstenen zijn die belangrijke zaken in de onderneming waaraan de ondernemer, manager, leider dagelijkse aandacht moet besteden. Fayols managementmodel toont de volgende belangrijke bouwstenen oftewel bezigheden, taken van management: Planning, Organizing, Commanding, Coordinating en Controlling met de volgende definities:

– Planning: vooruitzien; het plannen, voorspellen, voorzien van toekomstverwachtingen; het vaststellen van doelen, het maken van actieplannen om die doelen te bereiken; het plannen van de beschikbare middelen.

– Organizing: het organiseren van de onderneming, zorg dragen voor personeel, materialen, machines, kapitaal en alles wat bijdraagt aan het goed functioneren; het vaststellen en verdelen van de werkzaamheden aan het personeel; het vaststellen van de verantwoordelijkheden, bevoegdheden en de beloningen daarvoor.

– Commanding: op basis van de plannen, concreet aangeven welke handelingen uitgevoerd moeten worden; het succesvol laten uitvoeren van het werk onder goede supervisie en controles.

– Coordinating: alle acties met elkaar in overeenstemming brengen zodat het geheel goed functioneert; het regelmatig bijeenkomen van afdelingen zoals inkoop, productie, verkoop om gemeenschappelijke problemen op te lossen.

– Controlling: verifiëren of alles volgens plan verloopt en in overeenstemming met de procedures, instructies en opdrachten; zwakke punten en fouten in de organisatie corrigeren, regelmatig bijsturen.

Dit eenvoudige model van Fayol werd vervolgens natuurlijk steeds aangepast en is in essentie nog steeds bruikbaar, alhoewel voor grote bedrijven niet meer volledig in deze complexe tijden. Andere schrijvers van die tijd beschrijven de rol van een manager als iemand die verantwoordelijkheden verdeelt (organizing), instructies geeft (commanding), obstakels verwijdert en moeilijkheden of problemen oplost, policies en processen implementeert (coordinating) en resultaten behaalt (getting things done). Harold Koontz, professor in business management en tussen 1960 en 1980 schrijver van enkele uitstekende managementboeken, komt tot de volgende gemeenschappelijke opstelling van managementactiviteiten:

– Planning, het vaststellen van (i) doelen en (ii) hoe deze doelen te bereiken.

– Organizing, de werk- en taakverdeling tussen personeelsleden.

– Staffing, selecteren, ontwikkelen en evalueren van medewerkers.

– Leading, motiveren en inspireren van medewerkers.

– Controlling, zeker maken dat resultaten bereikt worden door het meten en bijsturen van alle activiteiten.

Het is zichtbaar dat door Koontz het managementmodel van Fayol uitgroeide tot een managementmodel waarin meer aandacht gegeven wordt aan de menselijke aspecten door de focus op staffing en leiderschap die commanding vervangt.

Koontz maakt er de onmiddellijke kanttekening bij dat management zich daarnaast continu dagelijks bezighoudt met het oplossen van problemen, het maken van beslissingen en communicatie, waaraan later networking en lifelong learning worden toegevoegd.

De toevoeging van het maken van beslissingen strookt met de leer van de toen opgang makende besluitvormingsbenadering of -school, één van de elf managementscholen van die tijd. Het stelt dat management besluitvorming is, en dat de belangrijkste continue dagelijkse taak van managers beslissingen nemen is. De dagelijkse praktijk heeft mij aangetoond dat die gedachte volkomen juist en op zijn plaats is. Managers moeten de hele dag door beslissingen nemen en heel veel managers falen daar erbarmelijk in. Ze nemen geen beslissingen of nemen de verkeerde en dat is helaas het grootste euvel van managers!

Het is vooral Koontz' missie geweest om bij te dragen aan de ontwikkeling van een managementtheorie, een managementwetenschap, die een bruikbare toepassing heeft in de dagelijkse praktijk en uitvoering van management. In dat opzicht deelt hij de gedachte van dr. Deming, de grote pleiter voor de kennis van managementtheorie. De klassieke leer van Henri Fayol en het daarop volgende human relations-denken gepropageerd door Koontz en anderen, zijn verder geëvolueerd in een sterk sociologisch gestempelde, academische organisatiekunde, die vooral in Noord-Amerika tot stand kwam en later naar Europa uitgedragen werd.

Peter Drucker wiens Management by Objectives we nog nader zullen behandelen, veranderde de functies van management in Planning, Organizing, Motivating, Measuring Performance en Developing People geheel gebaseerd op zijn MBO.

Wordt vervolgd.

Jan de Ruijter is bedrijfsconsultant en bereikbaar op janderuijter@yahoo.com.

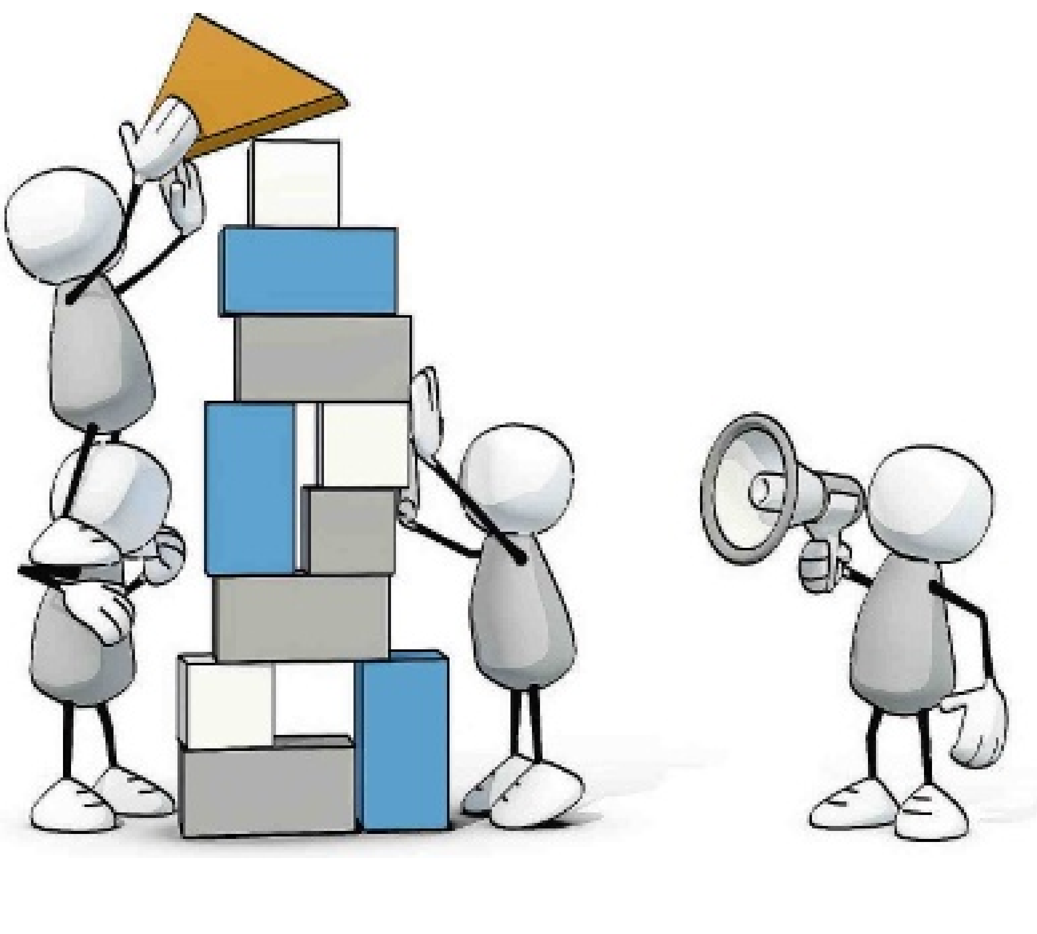

Food for thought.

Banaan bij groot en klein favoriete fruitsoort

Rijk aan smaak en voedingsstoffen en met een aangename consistentie, de banaan is een grote favoriet onder de fruitsoorten, bij groot en klein. Bananen zijn veelzijdig. Behalve als handfruit, kunt u er talloze lekkere gerechten en versnaperingen mee maken.

Tekst: **Miriam de Windt**

Het recept voor de koekjes van deze editie bij voorbeeld: bananen en chocolade? Een ware traktatie. En zo makkelijk dat uw kinderen het zelf kunnen maken. Niets is waardevoller dan uw kinderen het belang leren van zelfgemaakte maaltijden en versnaperingen en dat laten ervaren.

Makkelijk om te eten als handfruit, goede hongerstiller en bovendien erg voedzaam. Eén banaan van gemiddelde grootte levert, in vergelijking met de aanbevolen dagelijkse hoeveelheden (ADH), de volgende percentages van voedingsstoffen: 22 procent vitamine B6, 17 procent vitamine C, 16 procent mangaan, 12 procent kalium en 12 procent voedingsvezel.

Vitamine B6 (pyridoxine) heeft een functie bij de eiwit-, vet- en koolhydraatstofwisseling. Hierdoor is B6 onmisbaar voor de lichaams- en spiergroei. Het is bewezen dat B6 enige verlichting kan geven bij ochtendmisselijkheid tijdens zwangerschap en hoge bloeddruk kan helpen normaliseren. Een tekort heeft anemie tot gevolg.

Kalium speelt samen met natrium een belangrijke rol in de water- en zouthuishouding van uw lichaam en zorgen voor een normale bloeddruk. Door kalium kunnen spieren samentrekken. Dus niet alleen belangrijk bij bewegingen en bij sportprestaties, maar ook voor een regelmatige hartslag. Bij een tekort kunnen hartritmestoornissen en spierzwakte optreden.

Pectinen zijn één van de vezelsoorten in bananen. Er zijn verschillende soorten pectinen, onoplosbaar en oplosbaar. Naarmate een banaan rijpt, worden de oplosbare pectinen meer.

Onderzoek heeft uitgewezen dat oplosbare vezels het risico voor hart- en vaatziekten kunnen verlagen. Oplosbare vezels zorgen ook voor goede darmbacteriën die uw darmfunctie kunnen bevorderen.

Er zijn vele redenen om bananen regelmatig te eten. Een advies dat precies in het straatje past van velen, omdat het een geliefde vrucht en goedkope vrucht is. Dat bananen een hoog gehalte hebben aan vruchtensuiker, is bekend. Maar door de oplosbare pectinen valt het effect op uw bloedsuiker reuze mee. Mits niet te veel (eet telkens één banaan, niet twee of drie achter elkaar), niet te frequent (maximaal één keer per dag), niet te rijp en van gemiddelde grootte of klein, kunt u gerust regelmatig een banaantje eten om te profiteren van de voedingswaarde.

Deze koekjes bevatten wel wat goede voedingsstoffen. Maar, als we eerlijk zijn, niemand gaat koekjes eten om hun voedingswaarde. We eten koekjes om hun genotswaarde: voor de lekkere trek, als traktatie of soms zelfs als dessert. Als u een keer 'zondigt' met koekjes, dan bent u meestal bezorgd om de hoeveelheid suiker en vetten die u binnenkrijgt. Uit de analyse kunt u zien dat dit best meevalt met dit recept. Van de 11g koolhydraten, is 4g suiker. Dit is minder dan een kleine theelepel. De hoeveelheid vetten en cholesterol vallen ook reuze mee, voor eens een keer traktatie. Het kan erger.

Meerwaarde van deze koekjes is het feit dat het recept makkelijk te maken is, zodat u verse, zelfgebakken koekjes in huis hebt, met bekende ingrediënten. U hoeft zich geen zorgen te maken over schadelijke stoffen als High Fructose Corn Syrup (HFCS) en transvetten. En... wat zullen uw kinderen trots zijn!

Eet smakelijk en gezond!

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
C 520-6932

Voedingsstoffen per koekje

Voedingsstoffen	**Hoeveelheid**	**% DAH**	**Bron uit het recept**
Calorieën/ kJoules	79 / 332	4%	Chocolade chips, boter, suiker, tarwemeel
Totaal vet	3g	5%	Boter, Chocolade chips
Verzadigde vetten	2g	10%	Boter, chocolade chips
Cholesterol	13mg	5%	Eieren, boter
Koolhydraten	11g	4%	Suiker, meel, banaan

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May.

Bananenbroodkoekjes met chocolade chips

Ingrediënten:
½ cup (8 eetlepels), ongezouten roomboter, op kamertemperatuur
1 cup kristalsuiker
2 eieren
1 theelepel vanille-essence
3 rijpe bananen, geprakt
2 cups tarwemeel
1 theelepel baksoda
Snufje zout
1 cup chocolade chips van Callebout

Bereidingswijze:
De oven tot 350 graden voorverwarmen.
Een bakplaat met bakpapier bekleden.
De boter met de suiker luchtig kloppen.
De eieren, de vanille-essence en de geprakte bananen toevoegen, mengen.
Het tarwemeel mengen met de baksoda en zout.
Aan het mengsel toevoegen, roeren tot het juist gemengd is.
De chocolade chips er door vouwen.
Volle theelepels van het mengsel 5 cm uit elkaar op de geprepareerde bakplaat scheppen.
12 minuten bakken in de voorverwarmde oven, tot de randjes bruin worden.
Daarna op een rooster helemaal laten afkoelen.
Voor 48 koekjes.

Eet smakelijk,
May

Archiefschool moet helpen bij wegwerken

Vlnr. directeur van het Nationaal Archief Max Scriwanek, consultant Jan de Wit en HRO-specialist Sarah Numan.

Er is een groot tekort aan kennis en kunde op het gebied van archivering en er zijn met spoed specialisten op het gebied van het informatiebeheer nodig omdat er een enorme achterstand is in met name het selecteren van documenten van de overheid. Dossiers vanaf 1939 liggen te wachten om gearchiveerd te worden. In samenwerking met het Nationaal Archief begint binnenkort de Archiefschool Curaçao aan de Inter-Continental University of the Caribbean (ICUC).

Tekst: **Judice Ledeboer** Foto's: **Ken Wong**

Max Scriwanek, directeur van het Nationaal Archief, is de initiatiefnemer van het opzetten van de Archiefschool. De Ñapa sprak met hem en de twee andere leden van de stuurgroep over de nieuwe opleidingen aan deze Archiefschool.

Scriwanek vond het hoogstnoodzakelijk om een Archiefschool op te zetten waar mensen van het eiland opgeleid kunnen worden om in de nabije toekomst als archiefspecialisten aan het werk kunnen om de archieven van de overheid te selecteren en archiveren. "Er is een Archieflandsverordening, die eisen stelt aan de opleiding van de beheerders van overheidsinformatie (artikel 13 P.B. 2008, no. 7, red.). Met deze nieuwe opleiding wordt voldaan aan de vereisten die de wet stelt."
De directeur vormt samen met consultant Jan de Wit en HRO-specialist Sarah Numan de stuurgroep. Gilbert Cijntje van de ICUC draagt zorg voor het curriculum. Volgens Scriwanek was het opzetten van een Archiefschool op Curaçao de enige optie om voldoende gekwalificeerde beheerders van de overheidsdocumenten te verkrijgen. Toen hij net directeur was bij het Nationaal Archief en nieuw personeel moest werven om de functies van archiefspecialisten die met pensioen gingen in te vullen, merkte hij dat er geen mensen met de juiste opleiding te vinden waren op het eiland. De enige mogelijkheid was om in Nederland mensen te gaan werven.

Zelf opleiden

Hij zag meer in het zelf opleiden van archiefspecialisten op Curaçao en ging met zijn idee naar het ministerie van Bestuur, Planning en Dienstverlening. Minister Etienne van der Horst vroeg hem vervolgens om een plan op te stellen. Door stuurgroeplid De Wit werd het plan in het Jaarplan van het ministerie gebracht. Er is toen lang gestreden voor de financiële goedkeuring.

"Afgelopen juni werd het plan goedgekeurd en werd het opgenomen in het jaarplan 2016", aldus De Wit, , die destijds verantwoordelijk was voor de planning en begroting van het Ministerie.

Binnen overheid

De realisatie van de Archiefschool kwam toen snel dichterbij en sindsdien is de stuurgroep bezig om mensen te werven die belangstelling hebben om een opleiding aan de Archiefschool te volgen. Aangezien de overheid gebonden is aan een personeelsplafond mag er alleen intern, binnen het eigen apparaat, geworven worden. "We hebben alle SG's van de ministeries een circulaire gestuurd met het verzoek om via het interne mailsysteem informatie te geven aan al het personeel over de Archiefschool en de opleidingen", aldus Scriwanek. "Hier hebben we veel reacties op gekregen. We hebben al diverse informatiesessies over de Archiefschool gegeven."
Een adequaat archief is noodzakelijk omdat het de bedrijfsvoering ondersteunt, de bron van verantwoording is en het geheugen van de organisatie wordt. Elke administratie moet dat geheugen een aantal jaren bewaren. Dit is bij wet bepaald. Het archief van een bedrijf of organisatie bestaat uit documenten, waar de archiefvormer een ordening in heeft aangebracht. Toegankelijke archieven zijn een voorwaarde voor een transparante organisatie. Het bijhouden van de archieven van de overheid in een geordende en toegankelijke staat is ook wettelijk verplicht en noodzakelijk.

Na 20 jaar openbaar

De overheid is geen gewoon bedrijf en er spelen ook andere belangen een rol. Denk aan de belangen van de burger en de democratische controle op overheidshandelen. De archieven moeten na twintig jaar openbaar worden gemaakt. Hierdoor legt de overheid verantwoording af tegenover de samenleving.
Op het moment ligt er ruim 40 kilometer aan archief bij de ministeries en in depots over de periode van 1939 tot heden. Dit moet allemaal geselecteerd worden en overgedragen worden aan het Nationaal Archief. Ongeveer 10 procent gaat naar het Nationaal Archief en zal dan openbaar worden. De rest, 90 procent, moet vernietigd worden conform de normen van de wet. "Door vernietiging van 90 procent archief kan er per jaar meer dan één miljoen Antilliaanse Guldens bespaard worden", aldus de Wit.

Het selecteren zal echter volgens zeer zorgvuldige procedures moeten worden gedaan en daar zijn dus 'selecteurs' voor nodig met kennis van zaken, met name op het gebied van overheidstaken.

40 kilometer overheidsarchief vanaf 1939

“Geïnteresseerden die belangstelling hebben voor een opleiding aan de Archiefschool zullen dan ook enige affiniteit met en kennis van overheidszaken moeten hebben en de nodige algemene kennis”, aldus Numan. De stuurgroep doet zelf de selectie van de kandidaten in afstemming met de ICUC en zal kritisch kijken naar opleiding, kennis en ervaring.

“Er is zeer veel belangstelling. Deze nieuwe opleidingen geven een carrièreperspectief en dat trekt mensen aan. Mensen zien weer doorgroeimogelijkheden. Wij vragen dan ook aan iedereen een motivatiebrief. We hebben slechts 35 plaatsen en daarom moeten we een goede selectie maken.”

De ICUC organiseert de opleiding. “Er is gekozen voor een samenwerking met de ICUC omdat deze universiteit ervaring heeft met contractonderwijs. Dezelfde formule is ook ingezet bij de opleidingen van douaniers. Zij zaten met dezelfde problemen als wij. Er wordt van douaniers ook een bepaald niveau van opleiding gevraagd en daar moesten douaniers voor naar Nederland. Nu worden douaniers op Curaçao opgeleid”, aldus Scriwanek.

Eenmalig project

De opleiding is, zoals het er nu naar uitziet, een eenmalig project, speciaal voor de overheidsarchieven en daarom kunnen er vooralsnog alleen mensen die bij de overheid werkzaam zijn worden toegelaten. Er bestaat echter ook belangstelling van mensen van buiten de overheid. Met de ICUC wordt overlegd of en hoe aan deze vraag kan worden voldaan. En er is ook belangstelling vanuit Aruba en Suriname.

De opleiding is een driejarig hbo-traject en de studie is echt gericht op de functie. Er worden vier modules aangeboden voor vier functies: informatie-officer, selecteur, beheerder/dienstverlener en inspecteur. De opleiding kan gedurende werktijd gevolgd worden en twee dagdelen per week zijn er colleges. Scriwanek: “We kunnen met zekerheid zeggen dat de opleidingen dit jaar nog starten.”

De opleidingen zijn praktijkgericht en innovatief en gericht op archiefprofessionals. Docenten hebben kennis van geschiedenis en archivering en lokale docenten zullen algemene vakken geven zoals Nederlands, geschiedenis, staatsinrichting, kennis van het functioneren van de overheid en dergelijke. De studenten zullen goed Nederlands moeten kunnen spreken omdat vrijwel alle overheidsdocumenten in het Nederlands zijn. Er zullen ook ‘mentoren’ uit Nederland overkomen om lessen en stagebegeleiding te geven. “De studenten krijgen veel praktijkgerichte opdrachten en moeten daarbij begeleid worden. Dit is het werk van de mentoren.”

De nauwe betrokkenheid van het Nationaal Archief is er omdat deze instantie de toezichthouder is op het beheer van de overheidsinformatie. Daarnaast beheert het de openbare overheidsinformatie vanaf twintig jaar. De opleiding tot informatie-officer zal zich vooral bezighouden met het beleidsmatig beheer terwijl de opleiding tot selecteur meer praktijkgericht zal zijn, hoewel ook hiervoor veel analyse vereist is. De opleiding tot beheerder/dienstverlener in de studiezalen van het Nationaal Archief richt zich op het begeleiden van klanten bij het zoeken in de historische archieven.

> **“Bij vele opslagplaatsen vindt een natuurlijke selectie plaats door kakkerlakken”**

Nieuw depot

Het Nationaal Archief heeft een nieuw depot waar de geselecteerde 10 procent van de overheidsarchieven zal worden opgevangen. Dit nieuwe depot is bestemd voor de geselecteerde archieven vanaf 1939. Thans is er een opslagplaats van overheidsarchieven aan de Bonamweg. Dit gebouw wordt ‘Big One’ genoemd. De Wit: “Daar ligt 8 kilometer aan archieven.” Lachend vult hij aan: “Bij vele opslagplaatsen vindt een selectie van nature plaats door de kakkerlakken.

Al jarenlang liggen de archieven ergens in depots opgeslagen en het zal een hele klus worden om die archieven te kunnen en selecteren, mede door de staat waarin de archieven thans verkeren. “Daarom is het zo belangrijk dat mensen tot archiefspecialisten worden opgeleid. Er zijn bij sommige overheidsinstanties al mensen bezig met selectie van archieven en daar willen we op aansluiten. En dan krijgen we ook nog de digitalisering van de gestructureerde informatie”, aldus De Wit.

Er zijn dus vele duizenden manuren werk in de toekomst om de archieven goed geselecteerd en gedigitaliseerd in het Nationaal Archief te krijgen.

Tijdens het opzetten van de Archiefschool kwamen ook de stageplaatsen ter sprake. Scriwanek: “Er ligt een verzoek van het College Bescherming Persoonsgegevens, een instantie die recent is opgericht en dus nog geen archief heeft, om te helpen met het opzetten van een modern beheer. Hier kunnen bijvoorbeeld studenten geplaatst worden met een stage-opdracht die onder begeleiding van mentoren helpen een nieuw modern archiefbeheer op te zetten, wat als voorbeeld kan dienen voor het gehele apparaat.”

“De historische overheidsarchieven zijn het nationaal geheugen van ons land. Zij zijn belangrijk voor de identiteit van een samenleving en vormen de grondslag van kennis van de geschiedenis”, aldus Scriwanek. Hij is blij dat de Archiefschool Curaçao binnenkort gaat starten. “Het is hard nodig”, zegt hij nog. “Door deze school worden er weer banen gecreëerd en krijgen we mensen die gespecialiseerd zijn in hun werk. Dat is belangrijk voor de toekomst.”

Voor meer informatie over de Archiefschool: Tel.: + 5999 461 48 66 / E-mail: nationaal.archief@gobiernu.cw.

Wat is een overheidsarchief

Het overheidsarchief is het archief dat gevormd wordt door een openbare overheid of door elk ander orgaan dat door de wet daarmee gelijk wordt gesteld. Bijvoorbeeld: archieven van de federale overheid, archieven van de gemeenschap, minuten, registers en repertoria van notarissen. Archieven zijn noodzakelijk voor een goed bestuur.

Het arbeidsrechtelijk kort geding

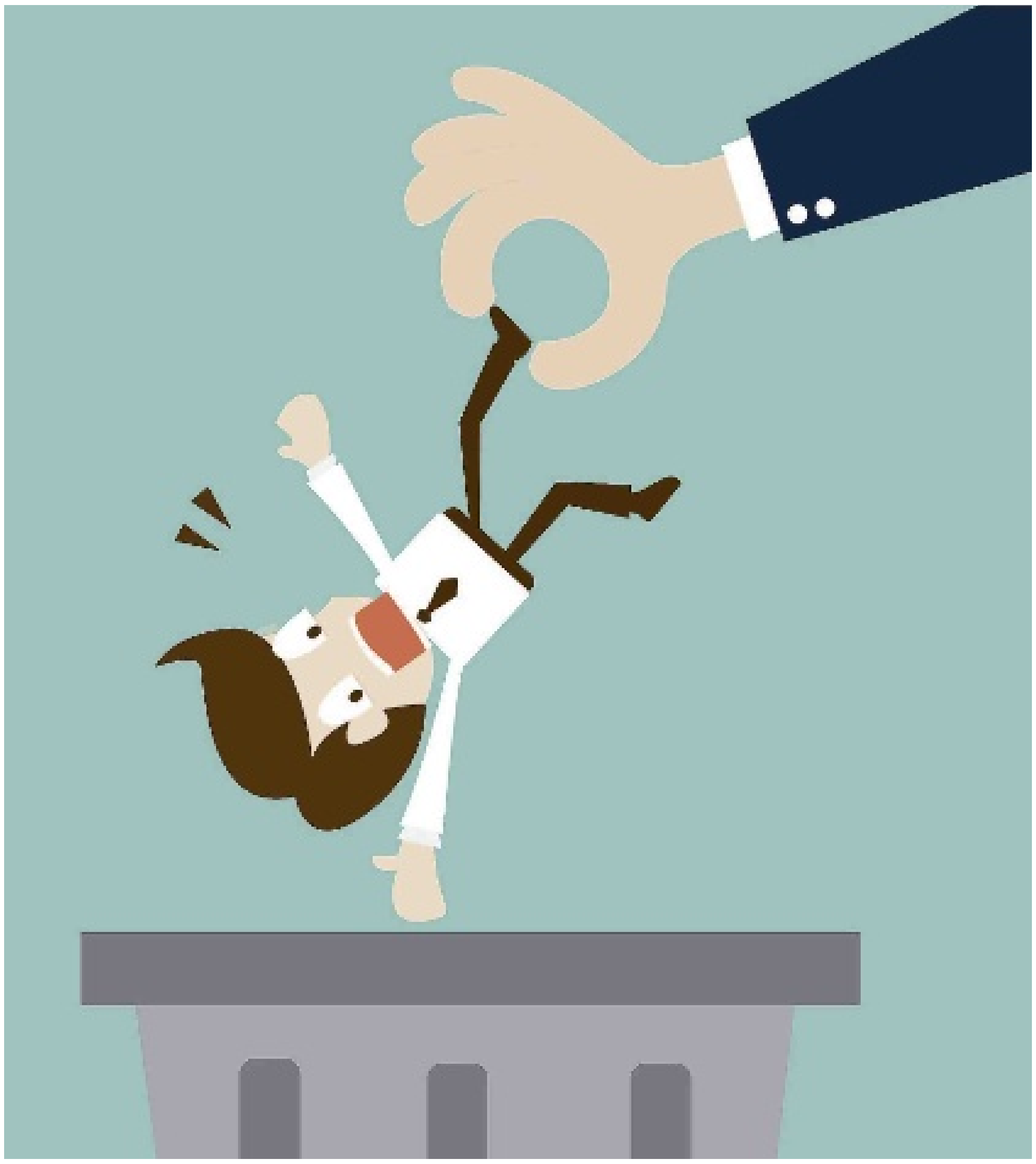

Een arbeidsrechtelijk kort geding is een gerechtelijke procedure die bij het Gerecht in Eerste Aanleg van Curaçao aanhangig kan worden gemaakt als een partij een spoedeisend belang heeft. Dit kan in theorie zowel een werkgever als een werknemer zijn, alhoewel het in de praktijk veelal een werknemer zal betreffen.

Tekst: **William ten Veen**

Er is sprake van een spoedeisend belang in arbeidsrechtelijke zin als een werknemer wordt ontslagen op staande voet en de werkgever onmiddellijk stopt met het doorbetalen van het salaris. De werknemer zit dan immers per direct zonder salaris terwijl zijn maandelijks lopende verplichtingen – bijvoorbeeld een hypotheek – wel gewoon doorlopen. Spoedeisendheid kan tevens aanwezig zijn als een werknemer op non-actief wordt gesteld en als gevolg daarvan niet meer tot het werk wordt toegelaten. In dergelijke situaties kan het voor de werknemer belangrijk en zelfs noodzakelijk zijn om op de kortst mogelijke termijn een beslissing van een rechter in het arbeidsgeschil te krijgen.

Het kort geding vangt aan door het indienen van een verzoekschrift bij het Gerecht in Eerste Aanleg. Het griffiegeld bij een kort geding bedraagt 450 gulden, zowel voor de werkgever als voor de werknemer. Een kortgedingverzoekschrift is een schriftelijk document waarin het arbeidsgeschil tussen partijen wordt weergegeven en de rechter wordt verzocht tot een bepaalde uitspraak/veroordeling van de wederpartij te komen. Uiteraard wordt hier niet bedoeld een strafrechtelijke veroordeling (denk bijvoorbeeld aan een gevangenisstraf), maar een civielrechtelijke veroordeling.

Na indiening door de werknemer van het kortgedingverzoekschrift wordt de werkgever door de griffie van het Gerecht in Eerste Aanleg opgeroepen te verschijnen bij de rechter op een bepaalde datum en tijdstip. Bij de oproep is tevens gevoegd het door de werknemer (lees: of zijn advocaat) ingediende verzoekschrift. Over het algemeen vindt binnen korte tijd (meestal één tot drie weken) een mondelinge behandeling van het kortgedingverzoekschrift plaats. Na de mondelinge behandeling doet de rechter over het algemeen binnen twee weken, maar soms al binnen enkele dagen uitspraak in het kort geding. Als een partij het niet eens is met de inhoud van de uitspraak van de rechter kan binnen drie weken, gerekend vanaf de dag van de uitspraak, hoger beroep worden ingesteld tegen het kortgedingvonnis.

Het lijkt nogal verwarrend maar in een kortgedingprocedure gaat het altijd om een voorlopig oordeel van de rechter. Dit houdt in dat een rechter later, als één van beide partijen een zogenoemde bodemprocedure start, alsnog tot een andere uitspraak kan komen. Een bodemprocedure is een lange en uitvoerige procedure met, zoals ik dat altijd noem, alle 'toeters en bellen'. Een dergelijke procedure neemt snel een aantal maanden of langer in beslag. Bij 'toeters en bellen' valt te denken aan het horen van getuigen of het door de rechter geven van een bewijsopdracht aan één of beide partijen.

De praktijk leert overigens dat het regelmatig voorkomt dat partijen zich neerleggen bij het voorlopig oordeel van de kortgedingrechter. Achtergrond daarvan is dat partijen denken dat het Gerecht in Eerste Aanleg van Curaçao ook bij een eventuele latere bodemprocedure tot hetzelfde oordeel zal komen. Overigens is de rechter in de bodemprocedure meestal, en naar mijn mening ook bij voorkeur, een andere rechter dan de kortgedingrechter. Al met al is de beoordeling van het arbeidsgeschil in kort geding doorgaans doorslaggevend voor de afloop van de aanhangig gemaakte zaak. Een reden temeer om kundig juridisch advies in te roepen als u als werknemer een dergelijke kortgedingprocedure overweegt omdat u bent ontslagen of op non-actief bent gesteld.

Mr William ten Veen is advocaat en partner bij BBV Legal
tenveen@bbvlegal.com

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 Verenigde Staten, **7** vogeltje, **13** toevoeging aan spijzen, **15** drift, **16** gesleten plek, **17** afvalbak, **20** akkoord, **22** land in Azië, **24** plaats in Nederland, **26** papegaai, **27** opvanghuis, **29** alcoholische vloeistof, **30** niet rechts, **31** afgehandeld, **32** zoogdier, **34** familielid, **35** Italiaanse vrouw, **38** huidverharding, **41** zuiver, **42** toepassing in lichtreclame, **44** lijfeigene, **46** stevig, **48** dwaze praatjes, **49** aanhoudend zeuren.

VERTICAAL
2 gietvorm, **3** teken van verdienste, **4** gard, **5** in memoriam (afk.), **6** uniformstof, **8** zuilengang, **9** van onderen, **10** gezichtsorgaan, **11** geluidswal, **12** een zekere, **14** pagina op internet, **16** zoete lekkernij, **18** wateroverlast, **19** deel van een uitlaat, **21** wissen (comp.), **22** jonge koe, **23** hemelbrood, **25** alras, **28** sportartikel, **33** niet voor, **36** inlichtingen, **37** wijnsoort, **39** boom, **40** deel van een boom, **42** ontkenning, **43** okido, **45** als onder, **47** ter zake.

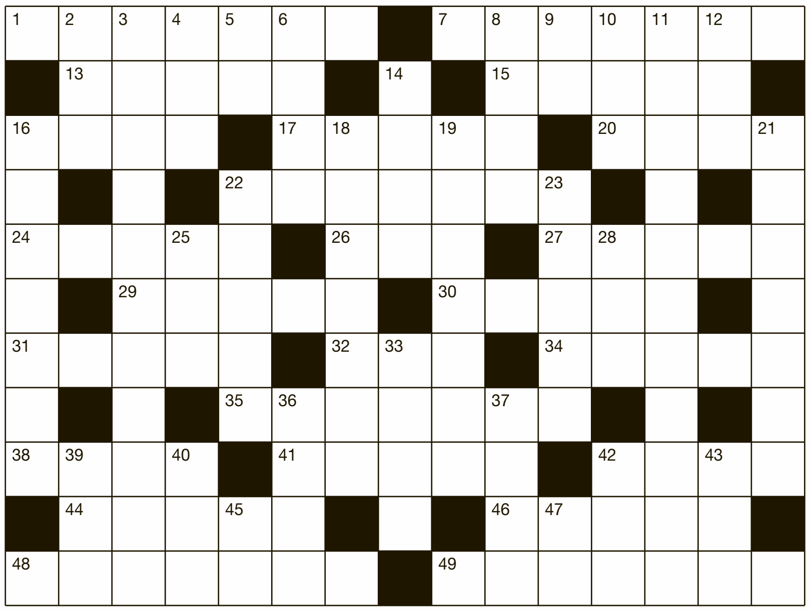

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Geen Winnaar Aruba

Lillian Heymans Kaya Orkidia 6 Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel.
Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

		2	3		7			
				1	6			9
8				2		7		6
		7		9	1	6		
				3	5			
5	4	9						1
	2	5	1		3	8		
4	1		6				2	
			8				1	4

HEAVY

	1		8		9			
	7					3		
				3		4	9	
4				9	3		8	
3					1			9
		5					7	
	2							
1								
			1	5		2		

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

7	1	5	3	9	6	8	4	2
9	4	2	8	5	7	1	3	6
8	3	6	4	1	2	5	7	9
5	8	4	2	6	3	9	1	7
3	2	1	5	7	9	4	6	8
6	7	9	1	8	4	3	2	5
2	5	7	9	4	1	6	8	3
1	9	3	6	2	8	7	5	4
4	6	8	7	3	5	2	9	1

Heavy

3	7	5	2	1	4	6	8	9
9	6	2	3	8	7	5	1	4
1	4	8	6	5	9	3	2	7
5	8	7	4	3	1	9	6	2
6	9	3	7	2	8	4	5	1
4	2	1	5	9	6	8	7	3
2	1	9	8	6	3	7	4	5
8	3	4	1	7	5	2	9	6
7	5	6	9	4	2	1	3	8

Cryptogram:
Horizontaal: 1. Trouw; 3. inval; 4. knal; 7. stang; 10. treurwilg; 11. addertje.
Verticaal: 1. Twinset; 2. ulaan; 5. nudist; 6. lengte; 8. arend; 9. garde.

Woordzoeker:
KUITBROEK

Zweedse puzzel

	R		A		R		W		O		A
E	E	R	S	T	E		E	R	R	O	R
	G		A	R		I	D	E	E		G
D	A	N		A	S	T		E	G	O	
	T	O	E	S	L	A	G		A	F	L
S	T	E	R		A	L	B	A	N	I	E
	A	L	A	S	K	A		T	O	R	S

Prijspuzzel

N	A	D	E	R	B	IJ		K	A	A	N	T	J	E
	K		H	O	L		D		P	V	V		E	
K	A	S		K	O	M	E	D	I	E		A	M	A
A	N	T	E		G	A	Z	O	N		A	M	E	N
S	T	R	I	P		N	E	P		E	V	E	N	T
T		E	G	A	R	D		E	T	S	E	R		E
E	B	B	E	N		O	O	R		T	R	I	E	N
E	R	E	N		C	L	O	W	N		IJ	K	E	N
L	O	R		H	A	A	S	T	I	G		A	R	E
	E		P	U	K		T		K	I	P		S	
T	R	E	K	N	E	T		B	E	L	O	F	T	E

ZWEEDSE PUZZEL

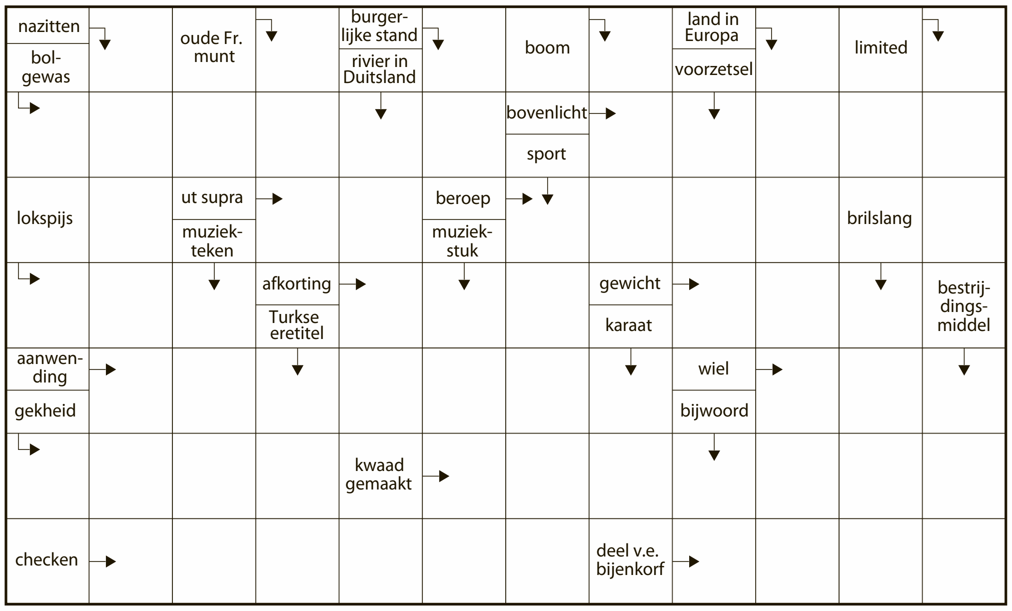

CRYPTOGRAM

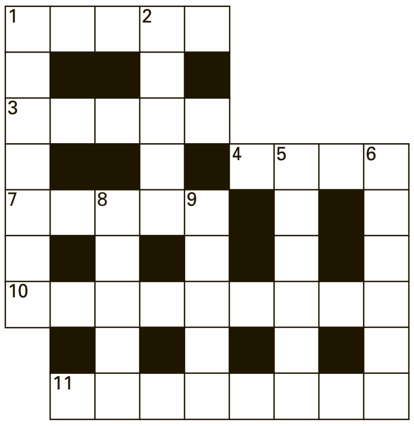

HORIZONTAAL:
1. Baljuw die deserteert (5); **3.** Niet moeilijk onder de arm te houden (5); **4.** Nogal vanzelfsprekend, het is niet ruw! (4); **7.** Heel hard in het ijs geschoten (5); **10.** Magische legerleiding? (9); **11.** De heilige taal van de bloemen (8).

VERTICAAL:
1. Vaatwerk zonder oren (7); **2.** Onenigheid in een film (5); **5.** Kleine noot met geld (6); **6.** Kletsnatte lekkernij? (6); **8.** Bijdehand opgedaan (5); **9.** Om te beklimmen in het onderwijs (5).

WOORDZOEKER

G	E	O	O	R	L	O	O	F	D	C	N	S
N	T	A	E	A	E	G	A	E	L	E	L	I
I	R	B	T	G	N	T	O	V	R	A	N	U
L	I	S	M	I	A	H	H	E	C	O	R	H
E	P	N	M	A	A	L	P	C	I	D	S	D
O	O	A	L	M	R	E	I	H	A	O	U	A
K	L	N	A	O	P	I	S	T	O	L	E	T
F	I	N	A	N	G	A	H	L	E	Z	S	S
A	A	O	I	A	F	K	E	U	R	I	N	G
P	L	D	A	R	K	P	S	S	A	N	T	A
O	T	R	I	C	O	T	E	T	A	N	U	S
T	T	O	P	H	I	T	L	O	I	I	A	S
H	I	T	P	I	N	G	P	O	N	G	E	N
E	R	O	S	S	E	C	O	R	P	K	M	I
E	I	M	O	T	A	N	A	L	T	E	E	A
K	R	A	A	N	W	A	G	E	N	E	R	L

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AFKEURING
AFKOELING
ANATOMIE
APOTHEEK
DOLZINNIG
EGALITEIT
EIBER
FASHION
FATAAL
FLAMINGO
FLARD
GEOORLOOFD
HOPELOOS
INPEPEREN
KRAANWAGEN
LOGICA
MARIHUANA
MONARCHIST
NAAKTLOPER
NOOIT
ONKEL
OPSTAL
ORDONNANS
PANAMAHOED
PINGPONGEN
PISTOLET
PROCESSOR
SEKTE
SLACHTER
STADHUIS
STIGMA
TETANUS
TOPHIT
TRAAG
TRICOT
TRIPOLI
VECHTLUST

© Sanders Puzzelboeken/161015

Bestemming Curaçao.

‘Snorkelen staat echt bovenaan ons lijstje’

Namen: Deb en Bob Kintigh
Komen uit: Florida
Business of Pleasure: Pleasure
Aantal dagen: 5
Verblijven bij: Avila Hotel

Tekst en foto:
Kim van der Meer

Deb en Bob Kintigh hebben besloten om naar Curaçao te gaan om te vieren dat ze vijftig jaar getrouwd zijn. Vijf dagen lang gaan ze genieten van de mooie dingen die Curaçao ze te bieden heeft en daarna zullen ze doorreizen naar Aruba, waar ze hun vakantie voort zullen zetten.

Dit is niet de eerste keer dat het stel op Curaçao is. Tien jaar geleden zijn ze hier ook een nachtje geweest, omdat ze onderweg naar Aruba een tussenstop maakten op Curaçao. Ze zijn toen even Willemstad ingegaan en hebben een voorproefje gehad van hoe Curaçao nou daadwerkelijk is. Deze ene nacht beviel hun zo goed, dat ze ooit nog eens terug wilden komen. En nu is dat moment eindelijk aangebroken. Eens in de paar jaar gaan ze naar Aruba, maar het leek hun nu een goed moment om vooraf eens een paar dagen op Curaçao te verblijven. Na hun korte vakantie op Curaçao gaan ze verder naar Aruba en daar zullen ze nog een weekje genieten van de stranden en het mooie weer.

Deb en Bob Kintigh hebben alleen maar positieve verhalen gehoord over het eiland en dat heeft hun erg enthousiast gemaakt. “Eén ding dat wij hier heel graag willen doen, is naar verschillende stranden gaan en daar gaan snorkelen”, zegt Deb Kintigh vastberaden. “Die activiteit staat echt bovenaan ons lijstje en we hebben daar ook veel zin in. We hoorden dat hier heel veel te zien is, zoals wrakken, koraalriffen, vissen en schildpadden en dat lijkt ons erg fascinerend om te zien. Verder willen we graag naar verschillende restaurants gaan om het eten op Curaçao te proeven, want dat schijnt hier ook erg goed te zijn.”

Helaas hebben ze, toen ze op het eiland aankwamen, wat problemen gehad met het bereiken van hun hotel. “Eerst kregen we een verontrustend verhaal van onze autoverhuurder te horen dat we echt niets in de auto mochten laten liggen, want anders werd er een raampje ingetikt en waren je spullen weg”, zegt Deb Kintigh. “Dit vonden we niet fijn om te horen, want dat is natuurlijk geen prettig idee. Toen we daarna naar het hotel reden, zijn we op een gegeven moment verdwaald. We volgden de borden naar Willemstad, maar het blijkt dat er één of twee borden missen, waardoor we niet meer wisten waar we heen moesten. Gelukkig kwamen we een Domino’s pizzeria tegen en de jongen die daar werkte heeft ons heel goed geholpen. Hij was erg behulpzaam en vriendelijk en met zijn hulp hebben we zonder al te veel problemen het hotel gevonden.” Dat ze verdwaald waren, was misschien een slechte start voor het stel, maar hierdoor laten ze zeker niet hun vakantie beïnvloeden.

“We vinden het erg leuk om weer een keer op Curaçao te zijn”, zegt Deb Kintigh. “Curaçao is niet te vergelijken met Aruba. De sfeer is hier relaxter en het is een stuk groter en drukker dan Aruba. Het is misschien ook iets crimineler, maar dat vinden we geen probleem. We zullen zeker terugkomen, want het hotel bevalt ons erg goed en het eiland zelf ook, op dat akkefietje met de auto na.”